

כַּטְבְּשׁוּמוֹ לַיִם | חֶקְוֹ וּמִים לֹא יַעֲבְרוּ-פָּנָיו
בְּחֹקוֹ מוֹסְדֵי אָרֶץ: | לֹא-וָאֵהִי אֶצְלוֹ אֲמוֹן
וָאֵהִי שְׁעֵשְׂעִים יוֹם | יוֹם מִשְׁחָקָת לְפָנָיו
בְּכָל-עֵת: | לֹא מִשְׁחָקָת בְּתַבַּל אֶרְצוֹ וְשְׁעֵשְׂעִי

מִלְעִיל וְכֵד אֶעֱשֶׂן
מִעֲנִי תְהוּמָא: כַּטְבְּכֵד
שֵׁם לִימָא תְחומִיָּה וּמִיָּא
לֹא עֲבְרִין לִיה (וְכֵד)
שֵׁם שְׂתֵאסִיָּא דְאַרְעָא:
לֹא הֵוִית בְּצַדוֹי מְהִימְנָתָא
וְכַדְשִׁבוּחִין הֵוִית כֹּל

יוֹמָא וְיוֹמָא חֲדָיָא אֲנָא קְדַמּוֹי בְּכָל זְמַן: | לֹא-חֲדָיָא הֵוִית בְּתַבַּל אֶרְעִיָּה וְשִׁבוּחִי בְּכַנְיָ וְנִשְׂא:

רש"י

תולע (איכה ד ט): יום יום. אלפים שנה:
(לא) משחקת בתבל ארצו. כל דורות הרשעים
שהיו מאדס ועד נה ומנח ועד אנריס, הייתי
משחקת עליהם: ושעשועי. לפימי עד צל דור
[המדנר] ויקבלוני:

מצודת ציון

(ל) אמון. ענין גידול הילד והתעסקות בו. כמו והיו מלכים
אומניך (סס מט טג): שעשועים. ענין התעסקות לשמות:

הייתי מגודלת אצלו והייתי לו לשעשוע בכל יום, ובכל עת הייתי
משחקת ומשמתת לפניו, כבת אשר היא אהובה לאביה: (לא) משחקת. אני היא המשמתת אנשים כתבל ארצו
ושעשועי היא עם בני אדם, רוצה לומר המה שמחים בי ואני בהם:

אבן עזרא

אלהים אלהיך שמן ששון (תהלים מה ח): ואהיה
שעשועים יום יום. יתכן לפרשו ואחר כן ואהיה
שעשועים ולא בהיותה באמון, שעשועים שם ולא
יפרד כמו נעורים זקונים, ובא שם מקום תואר כמו
והיה ברכה (בראשית יב ב), ויתכן לפרש שחסר ביית
והוא כמו בשעשועים יום יום בכל עת:
(לא) משחקת בתבל. יתכן לפרש שזה הפסוק הוא
פירוש מה שאמר למעלה, אמר משחקת כתבל שהיא

מדרשי חז"ל

ברא אלהים, כי ראשית ברא, ואין ראשית אלא תורה,
שנאמר: ה' קנני ראשית דרכו. (ב"ר א).
(לא) משחקת בתבל ארצו. רש"י אמר: תבל זו ארצו.
ולמה נקרא שמה תבל, שהיא מתובלת מכל ארצות,
שכל הארצות מה שיש בזו אין בזו, אבל ארץ ישראל אינה
חסרה כלום, שנאמר: לא תחסר כל בה. דבר אחר: למה
נקרא שמה תבל, על שם תבלין שבתוכה, ואי זה זה תורה,
שנאמר: בגוים אין תורה. מכאן שהתורה בארץ ישראל. דבר
אחר ארץ אלו שאר ארצות, חוצות אלו מדברות, תבל זו
ארץ ישראל שנאמר: משחקת כתבל ארצו. בתחלה היתה
תורה בשמים, שנאמר: ואהיה אצלו אמון, ואח"כ עלה משה
והורידה לארץ ונתנה לבני אדם, שנאמר: משחקת כתבל
ארצו. א"ר אלכסנדר: מהו כתבל ארצו, מכאן שעשרה שמות
יש לארץ. ארץ, ארמה, חרבה, יבשה, ארקא, תבל, חלד,

(כט) בשומו לים חוקו. וגזר על ים סוף כשנראה
על מנת להצקע לפני משה: בחקו מוסדי ארץ.
בתיקמו, מלשון חקו (ס"א תקוי), כמו על כפיס
תקומיך (סס מט טז), וכן ומתיק הדרך (יחזקאל מג
יז): (ל) אמון. גדילה אלנו, לשון האמונים עלי

מצודת דוד

(כט) בשומו. בעת שם לים חוק וגבול אשר מי הים
לא יעברו פי ה' ללכת מן הגבול והלאה: בחוקו.
בעת חקק יסודי הארץ, וכל זה מוסב על מלת אני
האמור במקרא שלפני פניו: (ל) ואהיה. הייתי מגודלת
משחקת ומשמתת לפניו, כבת אשר היא אהובה לאביה: (לא) משחקת. אני היא המשמתת אנשים כתבל ארצו
ושעשועי היא עם בני אדם, רוצה לומר המה שמחים בי ואני בהם:

והושאל התוקף והחזוק למים, כמו ובמים עזים
נתיבה (ישעיה מג טז), וכן הושאל לו גם העצמה,
באומרו את מי הנדר העצומים (ישעיה ח ד):
(כט) בשומו לים וגו'. כאמרו אשר שמתי חול גבול
לים (ירמיה כ כב) חק עולם ולא יעברנהו (ירמיה ה
כב): (ל) ואהיה. אמון. מלשון כאשר ישא האומן את
היונק (במדבר יא יב) והוא שם, ומשפטו באמון כמו
כאשר היתה באמנה (אסתר ב ב), ובא כדרך משחק

(ל) ואהיה אצלו אמון וגו'. תשע מאות ושבעים וארבע
דורות קודם שנברא העולם היתה התורה כתובה ומונחת
בתיקו של הקב"ה ואומרת שירה עם מלאכי השרת, שנאמר:
ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום וגו'. (אדר"ג
כט).

ואהיה אצלו אמון. רבי יהושע רבה, כד הוה דריש
כמעשה בראשית פתח ואהיה אצלו אמון, אמון פדגוג, אמון
מכוסה, אמון מוצנע. אית דאמרי אמון רבתא. דבר אחר:
אצלו אמון, התורה אמרה אני הייתי כלי אומנות של הקב"ה,
כנוהג שבעולם מלך בשר ודם כונה פלטין ואינו כונה אותו
מדעת עצמו אלא מדעת האומן, והאומן אינו כונה אותו
מדעת עצמו אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו, לידע היאך
הוא עושה חדרים, היאך הוא עושה פשפשים. כך הקב"ה
היה מביט בתורה ובורא את העולם, והתורה אמרה בראשית

לְבִנְהִישְׁתָּא בְּנִיָּא שְׂמַ
לִי וְטוֹבוֹי לְמַן דְּנָן
אוֹרְחָתִי: | לְגִשְׁכִּי
מְרְדוּתָא וְאַתְחַכְּמוּ וְ
תְדִישׁוּן: | לְדִטוֹבוֹי לְ
נִשְׂא דְשְׂמַע לִי וְנִשְׂא

(ג) ועתה בנים שמע
דלת

מצודות
(ג) וא"ל תפרעו. אל תבטלו.
(ד): לך דשקוד. ענין מהי

פניכם, ואחר כך למדו חכם
לבוא אל דלתותי בכ

ארצו, פירוש משחקת לפני
בני אדם. פירוש ואהיה ש
אדם. כמו עם בני אדם,
היא המצלת, והשעשוע
בנים שמעו לי. לשון פיו
לשון הפלגה, וטעם דרכי.
הדרך ילכו בה (שמות י
ו) וחכמו. הקדים המוסר כ

ראשית, גיא, שדה. ארץ שב
מתובלת בפירותיה. חלד שב
שהיא ראשית לכל מעשי בו
גבעות, שדה שעושה
(לד) דשקוד על דלתות וגו'.
סבי בכבל. תמה ואמר

האדמה כתיב, אבל בחוצה
מקדמי ומחשכי לבי בנישתא,
רבי יהושע בן לוי לבניה
בנישתא, כי היכי דתורכו חיי
מאי קרא: אשרי אדם שומע ל
גור, וכתיב בתריה כי מוצאי
לעולם יכנס אדם שני פתחים
שנאמר: לשמר מזוות פתחי.
אימא שיעור שני פ
מעשה באשה אחת שהזקינ
חלפתא, אמרה לו רבי זקנתי ו
נוול הם, שאיני טועמת לא מא
ליפטר מן העולם. אמר לה כמו
לו למודה אני אפילו יש לי
ומשכמת לבית הכנסת בכל יום

פְּרָשָׁה א

ט א. (א. א.) רַבִּי הוֹשַׁעְיָה רַבָּה פָּתַח (משלי ח, ל) וְאַהֲיָה אֶצְלוֹ אֲמוֹן וְאַהֲיָה שְׁעִשׂוּעִים יוֹם יוֹם וְגו' אֲמוֹן פִּי־דָגוּג אֲמוֹן מְכַסֶּה אֲמוֹן מְצַנֵּעַ וְאֵית דְּאָמַר אֲמוֹן רַבְתָּא אֲמוֹן פִּי־דָגוּג הֵיךְ מָה דְּאֵת אָמַר (במדבר יא, יב) 'פְּאֶשֶׁר יִשָּׂא הָאֲמֹן אֶת הַיִּנֵּק' אֲמוֹן מְכַסֶּה הַיֶּאֱדָף מָה דְּאֵת אָמַר (איכה ד, ה) 'הָאֲמֹנִים עָלַי תוֹלַע וְגו' אֲמוֹן מְצַנֵּעַ הַיֶּאֱדָף מָה דְּאֵת אָמַר (אסתר ב, ז) 'וַיְהִי אֲמֹן אֶת הַדְּסָה' אֲמוֹן רַבְתָּא פְּמָה דְּתִימָא (נחום ג, ח) 'הֲתִיטְבִי מִנְּא־אֲמוֹן' וּמִתְרַגְּמִינָן הָאֵת טָבָא מֵאֲלַפְסַנְדְּרִיא רַבְתָּא דִּיתְבָּא בֵּין נְהַרְתָּא. דְּבַר אַחַר

מסורת המדרש
א. ר' הושעיה ילקויש
משלי תתקמ"ב (כה"ע),
אמון פדגוג שמור
פ"ל"ט. ומתרגמינן
פס"ד פליד (אנכי
מנחמכם) יא. ילקויש
יחזקאל ש.ע.

א. "בראשית" — מכאן עד פיסקא י' דורש משמעות חיבת "בראשית", דאין לפרשו כפשוטו שבא להורות סדר הבריאה, לומר שאלו קדמו לאלו, שאז היה לו לומר "בראשונה" (כמבואר ברש"י ר"פ בראשית), רבי הושעיא רבה — "כשהיה יוצא לדרוש בענין — פרשה זו — פתח — היה מתחיל לדרוש — ולפתוח את הסתום בכוננת הפרשה, ולפְרָשָׁה (מהר"ו ועייש) — ממקרא זה" (רש"י מגילה י: ד"ה פתח) "ואהיה אצלו אמון, ואהיה שעשועים יום יום, משחקת לפניו בכל עת" — התורה אומרת, וקוראת ומכרזת, אני שנבראתי והייתי קנינו של הקב"ה לפני כל הברואים (שם בפרק בפסוקים א-כט) — "הייתי — אז — מגודלת אצלו, והייתי לו לשעשוע, בכל יום ובכל עת הייתי משחקת לפניו כבת האהובה לאביה" (מצוד"ד), וכי ברא את עולמו כמבואר להלן, וכיון שהביא את הפס' לדרשה, הריהו מפרש קודם משמעות חיבת "אמון". "אמון" — משמעותו — פדגוג — מטפל בילדים לגדלם, ועוד משמעות — "אמון" — מכוסה — ועטוף בלבוש, ועוד משמעות — "אמון" — מוצנע — ומוסתר, בכלל, מעיני רואים, ואית דאמרי (— ויש אומרים): "אמון" — רבתא — גדולה וחשובה. "אמון — פדגוג" — שאמרנו, מנין? היך מָה דָּאֵת אָמַר (— כמו שאתה אומר): "כאשר ישא האומן את היונק" — ומתרגם יהונתן: "היכמא דטען פדגוגא למינקא" — "האומן" — "פדגוגא". "אמון — מכוסה" — שאמרנו, מנין? היך מָה דָּאֵת אָמַר: "האמונים עלי תולע חבוקו אשפתות" — הילדים שהיו תמיד מכוסים ומלוכשים בכגדי יקר הצבועים בתולעת שני, מרוב עושר, הולכים עתה — בעת החורבן — ערומים ויחפים, ובאין להם לבוש בעת הקור, מתבקין אשפות להתחמם בהן. "אמון — מוצנע" — שאמרנו, מנין? היך מָה דָּאֵת אָמַר: "ויהי אומן את הדסה" — שמרדכי הטמין והצניע את אסתר מפני שלוחיו של אחשוורוש. "אמון — רבתא" — שאמרנו, מנין? כמה דתימא (— כמו שתאמר): "התיטבי מנא אמון היושבה ביאורים מים סביב לה" — וכי טובה את, העיר נינוה (שם בפרק), ומתרגמינן — פירוש הפסוק בתרגום: "האֵת טבא מאלכסנדריא רבתא דיתבא בין נהרתא" — הרי "נא" — אלכסנדריא, שעל מקומה של העיר נא שחרבה בימי הנביא (שם בהמשך הפרק) בנה אח"כ המלך

5

מסורת המדרש

אמן אומן תחומא
 כא"א. תנ"י כא"ה.
 תרא"ר פליא (כה"ע).
 וזהר ת"א קל: ח"ב
 קסא. (כה"ע). ח"ג קעח.
 ילקו"ש כאן ב (כה"ע)
 ראה וזהר ת"א: ה. מ.
 אני הייתי כלי אומנותו
 וזהר ח"א: כ. ר. ה.
 ח"ב: ר. רכא. ראה וזהר
 ח"א: צ. ח"ג לה: סט.
 ע"ע פרי"א פ"ג.
 ב. מה טעם גילה
 ילקו"ש תהלים תתע
 (כה"ע). ראה תנ"י כא"ר
 יא. ילקו"ש בא קפו. ע"ע
 השו"ר פ"א"ג

אמן אמן התורה אומרת אני הייתי כלי אומנותו של
 הקדוש ברוך הוא בנהג שבועלם מלך בשר ודם בונה
 פלטין אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אמן
 והאמן אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא דפתראות
 ופנקסאות יש לו לדעת היאך הוא עושה חדרים היאך
 הוא עושה פשפשין כך הנה הקדוש ברוך הוא מביט
 בתורה ובורא את העולם והתורה אומרה 'בראשית ברא
 אלהים ואין ראשית' אלא תורה היאך מה דאת אמר
 (משלי ת. כב) 'ה' קנני ראשית דרפוי'. L

ב. רבי יהושע דסקנין בשם רבי לוי פתח (תהלים קיא,
 ו) 'כח מעשיו הגיד לעמו וגו'' מה טעם גלה הקדוש

אלכסנדר מוקדון את העיר שקראה על שמו, והרי ש"אמן" פירושו "רבתא", הגדולה והחשובה. וכך
 אומרת התורה: "אני הייתי מטופלת ואמונה בידי של הקב"ה והוא כיסה אותי ועטפני, ואף העלים
 אותי מעין כל, ואפי' מן המלאכים וכמו שגא' (איוב כח): "ונעלמה מעיני כל חי ומעוף השמים נסתרה" -
 "כל חי - אלו החיות" - שברקיע, "עוף השמים - אלו המלאכים" (דב"ר ח, ב, ז), וגדלני והחשיבני
 והייתי שעשועיו וחביבתו (וראה בסוה"ס בהערות).

דבר אחר: עוד יש רמז בפסוק זה למעשי בראשית - "אמן" - אומן, "אל תקרי "אמן",
 אלא "אומן", (תנחו' בראשית א) התורה אומרת: "ואהיה אצלו אומן" - אני הייתי כלי אומנותו
 של הקב"ה - כתביתכנית בעת בריאת העולם, שהרי - בנהג שבועלם, מלך כשרודם
 בונה פלטין - אומן, אינו בונה אותה מדעת עצמו, אלא מדעת אומן - הבקי בתכנון
 בניינים ובנייתם, וגם האומן אינו בונה אותה מדעת עצמו - לכו, אלא - מכין לעצמו קודם
 - דפתראות - גליונות (של קלף בלתי מעוכד כל צרכו), לציור ושרטוט תכנית הבנין,
 ופינקסאות - לוחות של עץ מרוח בשעוה, - יש לו - ועליהם מצויר ומשרטט מראש, לדעת
 היאך הוא עושה חדרים, או - היאך הוא עושה פשפשין - מעברים צרים, (עי' רש"י ומ"כ,
 וערוך), כך היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם - ע"י אותיותיה, כמו שגא' בספר
 יצירה (פ"ב), ובגמ' (ברכות נה): "יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ" - "ע"י צירופן"
 (רש"י שם), והתורה אמרה - והעידה על כך: "בראשית ברא אלהים", - דהול"ל
 "בראשונה" והתחיל ב"בראשית", לרמז על בריאת העולם ע"י התורה - דאין "ראשית" אלא
 תורה, היאך מה דאת אמר: "ה' קנני, ראשית דרכו" - ו"בראשית" פירושו - עם ראשית,
 והיינו שעם התורה הנקראת ראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, (ועי' מהרז"ו הארוך).

ב. רבי יהושע דסקנין בשם ר' לוי, כשהיה דורש בפרשה זו - פתח - לפרשה
 ממקרא זה: "כח מעשיו הגיד לעמו, לתת להם נחלת גויים" - הקב"ה הגיד לעמו ישראל את כח
 מעשיו, ונתן להם את ארץ ישראל מידי הגויים לנחלה, ודרש: מה טעם גלה הקב"ה לישראל מה

שנברא ביום הראשו
 מ"החודש הזה לכם" (שמ
 התחיל מ"בראשית" ולייש
 היה במה שאמר במתן ת
 בראשית, שם), ולמה הוצ
 דורות האדם, והמבול, ו
 העולם, שלא יהיו מו
 של בזוזים - שודדי
 שישבו בארץ ישראל לפ
 להם: ואתם - שבעד
 בה, הלא - כך נאמר:
 כפתור יצאו כפתורים, זו
 והתישבו תחם בעריהם
 בזו הארצות האלה מעמי
 שבחלקו של שם נפלה, כ
 בזוזים? "אלא" (לייש ו
 כשרצה נתנה לכם -
 טו, טז) ונתנה לנו, הדג
 אמת ומשפט נאמנים כל פ
 - הקב"ה, לישראל -
 בראשית - וכל הספר, ע
 הבריאה בעולם שבכל יו
 והאיך הוא מנהיג את הע
 אלו, ולהושיב אחרים, שלא
 תהלים שם), שמיד הקב"ה

אֶף-בְּשָׂרִי יִשְׁכֵּן לְבַטָּח: יִכִּי | לֹא-תִעָזֵב
 נַפְשִׁי לְשֹׂאֵל לֹא-תִתֵּן חֲסִידֶיךָ קְרִי: חֲסִידֶיךָ
 לְרֵאוֹת שְׁחַת: דִּיא תוֹדִיעֵנִי אֶרְח חַיִּים שְׁבַע
 שְׂמֵחוֹת אֶת-פְּנֵיךָ נְעֻמוֹת בִּימִינֶךָ נִצַּח: לִפ
 יוֹ אֶתְפֹּלֶה לְדוֹד שְׂמֵעָה יְהוָה | צְדָק
 הַקְּשִׁיבָה רְנָתִי הַאֲזִינָה תְּפִלָּתִי בְּלֹא שְׂפָתַי
 מְרָמָה: בְּמִלְפָּנֶיךָ מִשְׁפָּטִי יֵצֵא עֵינֶיךָ
 תִּצְלִי אוֹדְנֶךָ לְצִלוֹתַי בְּדָלֵא סְפוֹתַי נִכְלָא: כִּמֵּן קְדַמְךָ דִּינִי יְפוֹק עֵינֶךָ תְּהוִוִין חֲמוֹן
 רִשְׁיִי

וְדוֹן אִיקְרִי אוֹף בְּשָׂרִי
 יִשְׂרִי לְרוֹחֲצֵן: יִמְטוֹל
 דְּלֵא תִשְׁבּוֹק נַפְשִׁי
 לְשׂוֹל לֹא תִמְסוֹר וּפְאֻד
 לְמַחְמִי בְּשִׁחוּתָא:
 יֵא תְהוֹדַע לִי אוֹרְחָא
 דְּחַי סוֹכְעָא דְחֻדְתָּא
 קְדָם אִפְדִּי בְּסִימָתָא
 בִּימִינֶךָ לְעֵלְמִין: אֶצְלוֹתָא
 לְדוֹד קָבֵל יְיָ פְּגִיעַתִּי
 בְּצַדְקָה אֲצִית שְׂבוּחִי

ישירים את פניך (לקמן קמ יז) שב
 (א) שמעה. תפלתו. שהיא בצדק,
 וזהו צדק וזהו בלא שפתי מרמה.
 כפל הענין במלות שונות: רנתי. הו
 המתפלל פעמים צועק בקול רנה, הו
 לשון צעקה, יש מהם לשירה ו

אף בשרי ישכון לבטח. תנו רבנן: מ
 רימה ותולעה. ואלו הן, אברהם יצחק
 ומרים וכנימין בן יעקב. אברהם יצחק
 בכל מכל כל, משה אהרן ומרים דכתיב נ
 בן-יעקב דכתיב ולבנימין. אמר ירד ה'
 ויש אומרים אף דוד שנאמר: אף כשרי
 ההוא רחמי הוא דקא בעי. ()
 רבי אלעזר בר שמעון הזה מפקי מ'
 (פירושו: סלים מלאים שומן), ומותבי בשי
 מסרת ואפילו שורייקי. לא מסרח, קרי
 ישכון לבטח. (ב"מ פג

י) כי לא תעזוב נפשי לשאול וגו'.
 לגיהנם ואלו הן, שאול ואבדון וברזל
 הין. וצלמות וארץ התחתית. שאול
 שועה, אבדון דכתיב היסופר בקבר חסו
 באר שחת דכתיב כי לא תעזוב נפשי לי
 לראות שחת. (עירובין י

כל המזכה את הרבים אין חטא בו על
 שלא יחא הוא בגיהנם ותלמידיו בגן עד
 נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שו
 הרבים כמעט אין מספיקין בידו לעשוה
 הקב"ה נקרא חסיד שנאמר: כי חסיד א
 עצמו חסיד שנאמר: שמרה נפשי כי
 חסידך לראות שחת. אמר רב הונא בש
 השומע קללתו ושותק נקרא חסיד, וזה
 לכך נקרא חסיד. (ילקו
 יא) תודיענו ארץ חיים. אמר רבי
 הקב"ה תודיעני אורח חיים אמר לו
 מבקש צפה ליראה, שנאמר: יראת ה' ו
 אמר: דוד לפני הקב"ה תודיעני
 הקב"ה דוד חיים את מבקש צפה ליסורי
 מוטר. רב אמר: אמר לו הקב"ה צפה לת
 היא למחזיקים בה. דבר אחר, ארץ ו
 תשובה. מהו נעימות בימינך נצח, אמר
 שהוא כמו שהוא נוצח וניטל בימין.

(א"ב) תפלה להצלחה במשפטו.
 (ג"ה) טוהר וזיכוך מידותיו של
 (ו"ח) בקשה לקבלת תפילתו ול
 (ט"ב) תיאור ודמיון מעשי הרע
 (י"טו) בקשות דוד להצלחה, ולו

פניך. שמחות אשר לפניך, נכת הקרובה לך:
 (ג) מלפניך משפטי יצא. עצמות שזדי שאני
 ראוי להשפט עליהם צסורין ילאו מלפניך, ולא יצאו
 לפניך דין: עיניך תחזינה מישרים. אם יש זדי

מצודת ציון

(יא) נעימות. ענין מחיקות וערכות:

מצודת דוד

הנשמה שהיא כבוד הגוף: ישכון. אחר המות בקבר:
 (י) כי לא תעזוב נפשי. לא תכלה נפשי בקבר עם
 הגוף: לא תתן וגו'. על הנפש יאמר. וכפל הדבר במלות שונות: (יא) תודיעני. תן בי דעה ללכת באורח
 המביאה החיים הנצחיים, להיות שובע בשמחות במה שאראה את פניך, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל שהצדיקים
 נהנין מזיו השכינה: נעימות. ולהיות שבע עד נצח מן הנעימות הנתונות בימינך, והם תענוגי עולם הבא
 הנאהבים והנעימים: (א) צדק. תפילתי הנאמרה בצדק ובכוונת הלב: בלא. הנאמרת בלי שפתי מרמה: (ב) משפטי

אבן עזרא

אף בשרי. הגוף, והטעם כי אחר שהוא דבק בכח
 עליון תעלוז נפשו, וכח הדבוק בו, ישמרנו
 מתחלואים, בהשתנות העתיד, על כן ישכון גופו
 בעולם הזה לבטח: (י) כי. הזכיר סבת גילת הנשמה,
 כי לא תמות ותאבד. (יא) תודיעני. כי כמות הגוף
 אז תודיעני דרך החיים, והטעם הדרך שאעלה בה
 אל השמים להיותי עם מלאכי עליון. וטעם שובע
 שמחות את פניך שיהנה מזיו שכינה. וטעם

רד"ק

לפי ששמתך כנגדי תמיד שמח לבי והוא
 השכל, ויגל כבודי והוא הנשמה שהוא כבוד הגוף,
 בטוח אני כי בהפרדה מן הגוף תדבק אל בוראה: אף
 בשרי. בעודני בחיים ישכון לבטח שתצילני מכל
 נזק, ובדרש אחר מיתה, מלמד שלא שלטה בו רמה
 ותולעה: (י) כי לא תעזוב. כי ידעתי כי באחזי
 בחיים והוא הדרך הישרה שאני בה, וזהו שאומר
 חסידך, ידעתי כי לא תשיב נפשי לדרת שאול עם

יהושע יט קכז

וְחִצְרֵיהֶן: פ לב לְבַנֵּי נִפְתָּלִי יֵצֵא הַגֹּרֶל
 הַשְּׂשִׁי לְבַנֵּי נִפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחְתָּם: לג וַיְהִי
 גְבוּלָם מִחֶלֶף מֵאֵלֹן בְּצַעֲנִים וְאֲדָמִי
 הַנֶּקֶב וַיִּבְנֶאל עַד־לְקוּם וַיְהִי תִצְאָתוֹ
 הַיַּרְדֵּן: לד וְיָשָׁב הַגְּבוּל יָמָּה אֲזוּנוֹת תְּבוֹר
 וַיֵּצֵא מִשָּׁם חוֹקְקָה וּפְנֵעַ בְּזִבְלוֹן מִגֹּב
 וּבְאֲשֶׁר פָּגַע מַיִם וּבִיהוּדָה הַיַּרְדֵּן מִזְרַח
 הַשָּׁמֶשׁ: לה וְעָרֵי מְבַצֵּר הַצְּדִים צֹר וְחַמַּת
 רֶקֶת וְכַנְרֵת: לו וְאֲדָמָה וְהַרְמָה וְחִצְוֹר:
 לו וְקִדְשׁ וְאֲדָרְעִי וְעֵין חִצְוֹר: לח וַיִּרְאוּ
 וּמִגְדַּל־אֵל חָרָם וּבֵית־עֵנַת וּבֵית

תרגום יונתן

הַסֵּנַת שְׁכֵמָא דְבְנֵי
 אֲשֶׁר לְרַעֲיָתָהוֹן קְרוּנֵא
 הָאֵלֹן וּפְצִיחֵיהוֹן:
 לְבַנֵּי נִפְתָּלִי וּפֶקֶק
 עָרֵבָא שְׁתִּיתָאָה לְבַנֵּי
 נִפְתָּלִי לְרַעֲיָתָהוֹן:
 לַיַּהוּדָה תְּחוּמָהוֹן
 מִחֶלֶף מֵאֵלֹן בְּצַעֲנִים
 וְאֲדָמִי הַנֶּקֶב וַיִּבְנֶאל
 עַד לְקוּם וַהוּן
 מִפְּקֻנְהֵי לַיַּרְדֵּנָא:
 לְדָוִתְב תְּחוּמָא לַיִמָּא
 לְאֲזוּנוֹת תְּבוֹר וּנְפֶק
 מִתְּמִן לְחֻקְקָה וּמַעְרַע
 בְּזִבְלוֹן מִדְּרוּמָא וּבְאֲשֶׁר
 יַעֲרַע מִמַּעְרְבָא וּבִיהוּדָה
 וְהַרְמָא מְדִינָה שְׁמִשָּׂא:

יונתן
 כְּטָא דְבְנֵי
 לְרַעֲיָתָהוֹן
 תְּחוּמָהוֹן
 וּבְטָן
 כו וְאֵלֶמְלֶךְ
 ול וּמַעְרַע
 לַיִמָּא
 כו וְתֵב
 שא בית
 בְּזִבְלוֹן
 תח אל
 מִיִּשְׂרָאֵל
 לְכַבּוּל
 כח וְעֵבְרוֹן
 וְקָנָה עַד
 כט וְתֵב
 תא ועד
 קרוי
 תְּחוּמָא
 מִפְּקֻנְהֵי
 לא דא

לה וקריון פריבן הצדים צר וחמת רקת וכנרת: לו ואדמה והרמה וחצור: לו וקדש
 ואדרעי ועין חצור: לח ויראון ומגדל אל חרם ובית ענת ובית שמש קרוין השע

רשי

(לה) וערי מבצר. היו לנפתלי הנדים נר:

מצודת דוד

(לב) לבני נפתלי למשפחותם. הנחלק לבני נפתלי לכל משפחה ומשפחה: (לג) ויהי גבולם. גבולם הלך בפאת הדרומי ממערב כלפי המזרח מחלף וגוי: (לד) וישב הגבול ימה. חזר הגבול ממזרח כלפי המערב בפאת הצפוני וכו' לאזנות תבור: מגגב. מגגב של זבולון והוא צפונה של נפתלי: מים. ממערבה של נפתלי והוא מזרחה של אשר:

רד"ק

(לד) אזנות תבור. ולמעלה בחלק זבולון אומר כסלות תבור, ושני שמות היו לו לענין ידוע אצלם:

מדרשי חז"ל

(לה) וערי מבצר וגו' רקת וכנרת. חזקיה קרי [מגילה] בטבריא בארביסור ובחמיסור, מספקא ליה אי מוקפת חומה היא מימות יהושע בן נון אי לא, ומי מספקא ליה מלתא דטבריא. והכתיב וערי מבצר וגו' רקת וכנרת, וקיימא לן רקת זו טבריא וכו'. היינו טעמא דמספקא ליה, משום דחד גיסא שורא דימא הות, אי הכי אמאי מספקא ליה ודאי לאו חומה היא, דתניא אשר לו חומה,

זכה, מגולל
 ור:
 שב ממערב
 יפתח אל
 כמו שכתוב
 יתה אם כן
 גבול מצפון
 המערב אל
 (ל) ועומה
 דים עשרים
 לו:

יג ונתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמה
 על כל אשר נעשה תחת השמים הוא
 ומשאל יתי מה אנה צבי מניה ואנה לא תבעית מניה אלהין חכמתא למדע בין טוב
 לביש וסובלתנו על כל מה דאתעביד תחות שמשא בעלמא הדין וחזית כל עובדי בני
 רש"י

שפתי חכמים

נקשיא ליה היכן נתן לפנייהם הרע. לזה מביא הפסוק
 את החיים וגו' ואת המות וגו'. ואחר כך מפרש
 שמלת ענין ומלת לענות שניהם ענינם מנהג שיתנהג
 בה האדם:

החיים ולת המות ולת הרע:

רש"י

(יג) ונתתי את לבי לדרוש. צמורה, היא
 המכמה, ולהתנון זה על כל המעשה הרע האמור
 למעלה הנעשה תחת השמש, וזינותי זה שהוא
 הענין הרע אשר נתן הקב"ה לפני בני האדם, ואת

מצודת דוד

(יג) ונתתי את לבי. שפתי את לבי לדרוש ולבקר
 לא במראית העין, רק בחכמה ובהבנת השכל חקרתי
 על כל הדברים הנעשים תחת השמים בזה העולם:

אבן עזרא

חיי, ויכולתי לנסות כל דבר בעבור היותי מלך.
 וענין עץ ישראל. בעבור שהיו במ לעולם נביאים
 וחכמי לב כמו בני זרת. ולא ככני קדר השכונים
 באהלים. והענין שהייתי מלך על עם חכם ונבון.
 ואמר בירושלם. בעבור היות מקומה נכון לקבל
 החכמה. כי ידוע שהישוב נחלק לשבעה חלקים,
 ולא יתכן היות ישרי לב לקבל החכמה כי אם
 בשלשה חלקים האמצעיים, כי החלקים הראשונים

מצודת ציון

(יג) ונתתי. ושפתי. בדברי דוד נתן בו עיניו (שם לה):
 ולתור. ענין חפוש ובקור. כמו לתור את הארץ (ממנו י
 ט):

ספורנו

בירושלים. והיה לאל ידי להקליל חכמי הדור, ולחקור
 דעות מחקרי לב חדשים גם ישנים: (יג) ונתתי את לבי.
 ועם זה שהיה לאל ידי הרביתי ההשתדלות הראוי להשיג
 את המכוון, כאמרם ד"ל יגעתי ולא מצאתי אל תאמן:
 בחכמה. עיונית ומחקרית: על כל אשר נעשה תחת
 השמים. התחלתי חקירתי בנפסדים, כמשפט כל חוקר
 להתבונן מהם אל מה שלמעלה מהם:

והאחרונים ימנע רוב החום או הקור להיות תולדת
 מעלות והוא חצי היישוב, כי לא יתכן יישוב כי אם
 אחר מעלות נטות השמש בצפון או בדרום:
 (יג) ונתתי. יתכן היות ענין זה הפסוק דבק עם
 הבא אחריו, והוא שחקר בחכמה, וכן ענין לתור כמו
 מתור הארץ, לראות דברי חפץ ועיקרי כל המעשים
 אע"פ שהוא ענין רע בעבור שיתעסק האדם בדבר שלא
 יועיל. ופירוש לענות בו. מענין, וי"א שהוא מלשון
 ענוי, ויאמר כי כמוהו אני עניתי מאד (תהלים קטז ט),
 וענה גאון ישראל (הושע ה ה). ויותר נכון הוא
 היות וענה מן לא תענה ברעך (שמות כ יג). וגם עניתי כמו
 ויען איוב, ויורה עליו הבא אחריו אני אמרתי בחפזי
 (תהלים קטז ט). וכן ישמע אל ריענם (תהלים נה כ),
 יענה כם. או ישיב תשובה להם. וכאשר התעסק לראות
 שרשי המעשים מצא שהם הבל ורעות רוח, ויהיה פירוש
 תחת השמים כמו תחת השמש. ויתכן שרמוז במלת
 תחת השמים כמו תחת השמש, לגלגל העליון ששם
 כל צבא השמים וחכמת סוד המזלות על שמנה וארבעים
 צורות הגלגל, ואחר שהסתכל בדרך החכמה לדעת
 עיקר כל המעשים שהם נולדים מכת השמים, וראה
 שהוא ענין רע וקשה בעבור קוצר דעת בני אדם לספור
 המולידים ואף כל הנולדים, ואין מספר לגדודי שמים
 ולא יכלו הקדמונים להכיר כי אם אלף ושנים ועשרים,
 ויורה על זה שאמר תחת השמים עת לכל זמן, וכן השני
 שהוא בפסוק תרתי בלבי:

מדרשו חז"ל

חמשה ואלף, ויהי שיוורו של משל חמשה ואלף. (קה"ר).
 עץ כל אשר נעשה וגו'. מלמד שלא רק בדברי תורה
 בלבד היה שלמה תייר, אלא על כל אשר נעשה תחת
 השמים, כגון האיך ממתיקין את החרדל, האיך
 ממתיקין את התורמסין, האיך [מכנינים] יין ומים ופלפלין
 בשליש. (שם).

(יג) ולתור בחכמה. מהו ולתור בחכמה תייר לחכמה, כמו
 שנאמר ויתורו את ארץ כנען, ד"א לעשות תואר
 לחכמה. דבר אחר לתור, לתור ולהותיר, בנוהג שבעולם
 הפייטן הזה כשהוא עושה חרוזין בא"ב, פעמים מסיים
 כולו ופעמים אינו מסיים, אבל שלמה כשהיה עושה
 חרוזין בא"ב היה מותיר ה' אותיות, כמו שנאמר ויהי שירו

אנשא חביבא, גון פ
 דיהב יי לכני אנן
 לאסתגפא ביה: יד חוי
 ית כל עובדי בני אנן
 די אתעבידו תח
 שמן

שפתי ו

ס פירוש ויהיה נר"ן ענין ג
 שניהם עון, וכאשר יתייחס
 כי שם ביתם ומנהגם, ככונ
 במנהג אשר הוטבעו בו, ו
 לא על המנהג, לא על ז
 ומחשב במנהגו שיתנהג ב
 הפסוק עצמו בפרשת נצבי
 לפניך היום את החיים ואח
 הנחתי לפניך, אבל פה כתי
 לפנייהם: צ נראה לי דהכי
 כוסף התאהו, וכשהוא בא
 שלא יבא לידי תותלתו ו
 (כו)

מצודת

ענין רע. דבר רע. ובדברי ו
 עזיבה. כמו ולא נתן סיחון
 עינו ויסורים: (יד) ורעות. עני
 ברול (מסלס נ ט)

הבחירה אין עונש: (יד) ראי
 והם אסיפת הקנינים המסור
 שנאמר למעלה בתחלת הספ
 שכולם הכל המה מבלי

ספון

הוא ענין רע. ומצאתי שלבי
 רע וחסר, שהוא כחיי בלבד
 להכנע לפניו כהכירו את חס
 שיחשוב היותו כפועל דומה
 צור כאמרו אל אני מושב א
 אבל ישתדל להדמות אליו לו
 כל המעשים שנעשו תחת
 וראיתי שהם הבל. שתכלית
 בלתי נחשב: ורעות רוח. כאו

ענין רע. רבי בון אומר: זה
 מר אין אדם יוצא מן העולם
 מנה רוצה לעשות מהם מאתי
 וכמו שנאמר וכצעם בראש כ

תרגום

קהלת א

יג

אִנְשָׁא חִיבֵינָא, גִּוֹן בִּישׁ עֵינֵין רַע נָתַן אֱלֹהִים לְבַנֵי הָאָדָם לְעֹנֹת
 דִּיהֵב יִי לְבַנֵי אִנְשָׁא בּוֹ: יִדְרֵאִיתִי אֶת־כָּל־הַמַּעֲשִׂים שְׁנַעֲשׂוּ
 לְאִסְתַּגְפָּא בֵּיה: יִדְחִיתִי יֵת כָּל עֹכְדֵי בְּנֵי אִנְשָׁא תַחַת הַשָּׁמֶשׁ וְהִנֵּה הַכֹּל הַכֹּל וְרַעוּת רוּחַ:
 דִּי אֲתַעְבִּידוּ תַחֲוֹת

שְׁמָשָׁא בְּעֵלְמָא הָרִין, וְהָא פּוֹלָא הַכָּלָא וְתַכִּירוּת רוּחָא:

שפתי חכמים

רש"י

ס פירוש ויהיה נרין ענין נוספת כמ"ם מעון, ושורש שניהם עון, וכאשר יתייחס לאנשים העמידה במעון, כי שם ביתם ומנהגם, ככה יתייחס אליהם העמידה במנהג אשר הוטבעו בו, ופה אי אפשר לפרשו אם לא על המנהג, לא על הדירה: ע פירוש שמעיין ומחשב במנהגו שיתנהג בו: פ מה שלא פירש על הפסוק עצמו בפרשת נצבים (דברים ל ט) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע. דהתם כתיב בהדיא בקרא לפניך, על כרחך פירושו הנחתי לפניך, אבל פה כתיב נתן אלהים לבני אדם, קשיא ליה הלא אין רע יורד מלמעלה. לכן פירש הניח לפניהם: צ נראה לי דהכי פירושו דכשבא לסוף המעשה או הוא מתאוה יותר, ומעולם לא יבא אל תכלית כוסף התאוה, וכשהוא בא לסוף המעשה וראה שלא עלתה תאוותו בידו, הוא בא לידי כאב לב, כדרך כל מי שלא יבא לידי תוחלתו ותקוותו, כדכתיב תוחלת ממושכה מחלת לב (משלי יג יד), ודרשו בפרק הרואה (ברכות נה.) סוף בא לידי כאב לב, לכן נקט. הרב האי לישנא:

מצודת ציון

מצודת דוד

ענין רע. דבר רע. וברובי רז"ל יש הרבה: נתן. ענינו עזיבה. כמו ולא נתן סיחון (שם כ"א ט): לענות. מלשון עינוי ויסורים: יד) ורעות. ענין שבירה. כמו תרועם בשבט ברזל (מסל"ס ט): רוח. רצון:

הבחירה אין עונש: יד) ראיתי. במראית העין ראיתי את כל המעשים הנעשים, בדבר הנתון תחת ממשלת השמש, והם אסיפת הקנינים המסור ביד מערכת השמים. וזכר השמש לפי שהיא הפועלת הרבה בתחתונים וכו', וכמו שנאמר למעלה בתחלת הספר. או בזה העולם במקום זריחת השמש ראיתי וגו': והנה הכל הכל. בעיני ראיתי שכולם הכל המה מבלי תועלת, עוד יש בהם שבר רצון עושיהם כי לא ישיג תשוקתו ונכזבה תוחלתו:

ספורנו

אבן עזרא

הוא ענין רע. ומצאתי שלבי ושכלי המתבונן הוא ענין רע וחסר, שהוא כחיי בלבד לא שכל בפועל: לענות בו. להכנע לפניו בהכירו את חסרונו, ולא יתגאה בבחירתו שיחשוב היותו בפועל דומה ליוצרו, כמו שקרה למלך צור כאמרו אל אני מושב אלהים ישבתי (יחזקאל כ"ב), אבל ישתדל להדמות אליו לרצון לפניו: יד) ראיתי את כל המעשים שנעשו תחת השמש. שהם הנפסדים. וראיתי שהם הכל. שתכליתם מצד עצמם גרוע ודבר בלתי נחשב: ורעות רוח. באופן שכל מה שישמח האדם בהם הוא רעות רוח, כי הוא כזה רועה וגוזן ברוח בלבד, כענין אפרים רועה רוח:

מדרשי חז"ל

ענין רע. רבי בון אומר: זה הממון, וכדרי איבו, דאמר מר אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו, יש לו מנה רוצה לעשות מהם מאתים, ורבי יוחנן אמר זה הגזל וכמו שנאמר ובצעם בראש כולם, ומהו לענות בו, זכה

אדם לעשות מצוה כממונו הוא מתפלל ונענה בו, לא זכה, הוא עונה בו ומקטרגו. (שם).
 יד) את כל המעשים. חוץ מחשובה ומעשים טובים. (שם).

אשר נעשה תחת השמים כגון היאך ממתיקין את החרדל וממתיקין את התורמוסין והיאך שותין את החמין יין ומים ופלפלין בשליש.

מסורת המדרש
האיך ממתיקים את החרדל ראה ב"ר יא, ו. מב, ג. ויק"ר יא, ו. ויק"ר פתיחתא ו' אס"ר פתיחתא יא. תורמוסין עיין ביצה כה. יין ומים ופלפלין בשליש עיין ירושלמי ברכות פ"ב ה"א. פדר"כ פ"ב ק"ב. ר' בון אמר זה שיפוטו של ממון וכו' להלן פ"ג, י (כה"ט). ע"ע להלן פ"י (ט).

7' הוא ענין רע נתן אלהים לבני האדם לענות בו רבי בון אומר זו שפוטו של ממון אמר רבי יודן בשם רבי איבו אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו אלא אן אית ליה מאה בעי למעבד יתהון תרתין מאוון ואן אית ליה תרתין מאוון בעי למעבד יתהון ארבעה מאה לענות בו רבי פנחס בשם רבי יוחנן לפי שהוא בענין עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים אין לך קשה מכלם אלא

כאן ואומר: "על כל אשר נעשה תחת השמים", כגון: היאך ממתיקין את החרדל — בתערובת דבר אחר, שכן אינו נאכל כמו שהוא, בחריפותו, וממתיקין את התורמוסין (— מין פולים רחבים, גסים) — להוציא מהם את מרירותם בשרייה ממושכת, וכלומר, כל דבר שהקב"ה ברא בעולמו והשאיר לבני אדם צורך ויכולת לעשות בו תיקונים ושינויים (עיין ב"ר יא, ו), על ידי תערובת עם דבר אחר או על ידי עבוד הדבר עצמו, בחכמה ותחבולה, והיאך שותין את החמין — שיהיו מועילים לגוף, למזגם במידת חום נכונה ולהטיל בהם הסמים התחבלינים במדה נכונה, כגון יין, שמזיגתו — יין ומים ופלפלין, בשליש — יין, ושני שלישים מים ודבש ופלפלים ושאר סמים ותחבלינים, בהשכל בחכמת הרפואה לכל שותה ושותה את צרכו, שיועיל לגופו, וכלומר, השכיל והחכים שלמה אפילו, בחכמות התערובת והתרכובת (=כימיה) ובחכמת הרפואה, שהם צרכי מעשה לכל יום ויום תחת השמים, ובכל אלה, מלבד בתורה.

"ונתתי אל לבי ... על כל אשר נעשה תחת השמים, הוא ענין רע נתן אלהים לבני האדם לענות בו", מהו "הענין" הרע הזה שנתן הקב"ה בעולם לפני בני האדם כנסיון להתענות ולעמול בו ולהתגבר עליו, שעליו שלמה מדבר כאן, רבי בון אומר: זו שיפוטו של ממון — זה שיצרו הרע של אדם משתרר עליו לשפוט ולמשול בו ולהשליט עליו תאוות הממון, ו"שיפוטו" — כלשון חכמים (ברכות טא): "יצר הרע שופטם", וזהו ה"ענין" האמור בפסוק הזה, "ענין רע" — "יצר רע", ותאות ממון זו היא קשה שבכל תאוות הלב, וכאשר — אמר רבי יודן בשם רבי איבו: אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו של ממון שהוא מתאוה לו, מצוי — בידו, כלומר, עד עת צאתו מן העולם אין אדם בא בתאוות ממנו אפילו לכדי חצי סיפוקו, אלא, אן אית ליה מאה בעי למעבד יתהון תרתין מאוון, ואן אית ליה תרתין מאוון בעי למעבד יתהון ארבעה מאה — אם יש לו מאה הוא רוצה לעשות אותם מאתים, ואם יש לו מאתים הוא רוצה לעשות אותם ארבע מאות.

וזהו ששלמה אומר כאן: "לענות בו", כאשר — רבי פנחס (עיין ויק"ר לג, ג), בשם רבי יוחנן — אמר: עוון הגזל הזה, לפי שהוא — בחומר הרב — בענין — אחד עם — עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, וכאשר ידרש להלן, עוד זאת כי — אין לך קשה מכולם — "חמור כנגד כולם" (יליש בהר, תרי"ט) — אלא גזל, שהנגזלים העשוקים צועקים על

אמנם נאמרים כדי לתת הבנת הענין אל האנשים, לא שיהיה הענין בן באמת. וקלל גדול אמרו רבותינו ו"ל בזה: (ברכות לא, ב): דברה תורה כלשון בני אדם.

פרק טו

76 השמחה היא השגת ערכות הדבר הנאות, והיא התפעלות בלי ספק. ונמצא הכתוב ייחס אותה אליו יתברך, אמר (תהלים קד, לא): "ישמח יי במעשיו", ואנשי כנסת הגדולה תקנו במטבע הברכות "שהשמחה במעונו". ונראה כי השמחה תיחס אליו על הפך הענין שייחס אליו העצב, שאם ייחס אליו העצב (שהוא תאר הפחיתות כל שכן שראוי שתיחס אליו השמחה שהוא התאר החשוב, פי ידיעת ההפכים אחת. וכמו שהעצב נאמר בלשון בני אדם על ההתפעלות המגיע מן הדבר הנהפשה הפך הרצון, בן השמחה תאמר על ערכות הפקת רצון האדם והגמר פונתו בקיום מעשיו. ועל זה הדרך יאמר בהעברה על ה' השמחה על הפך הענין שיאמר עליו העצב, כמו שפרשנו למעלה. ואמר הכתוב (שם): "ישמח יי במעשיו", פלומר: שרצה בקיומם. וכן "שהשמחה במעונו", רוצה לומר: שעסק הקיום הוא בעליונים שהם קיימים באיש ולא בתחתונים שאינם קיימים אלא במין, ועל בן אומרים אותה בשעת הזווג, (לפי שהשמחה בכל דבר תהיה מצד ההתמדה והקיום, והעצב בהפסד וההעדר.

שרשים

פרק טו (א) השמחה היא השגת ערכות הדבר וכו': פירוש השמחה הכאה לאדם כעבור שהשיג איה דבר על מכונו וידוע מתיקות טוב טעם וכונת הדבר איה ולכן הוא שמח. (ב) התפעלות: רצונו לומר שיתחדש איה כח בו ומביא אותו לידי השגה זו ומה שלא היה יכול להשיג דבר זה מקודם. (ג) במטבע הברכות: שמברכין בסעודת הזווג. (ד) שהוא תואר הפחיתות: אפילו אצל אדם. (ה) ידיעת ההפכים אחת: שניהם ידע בידעיה אחת כי על ידי שידוע וישג דבר זה בדרך משל ויכל להשיג גם כן מה שהוא בהפכו. (ו) הפך הרצון: שנעשית לו בפעולה זו הפך מה שהיה כונת רצונו. (ז) בהעברה: לא על צד האמת. (ח) לפי שהשמחה וכו': מצד ההתמדה והקיום וכו': פירוש ולכן תקנו בכרכת הזווג שהשמחה במעונו, ורצונו לומר כי אף על פי שהזווג הזה גם כן הוא סבה ורמו להתמדת קיום המין מכל מקום אין זה קיום אמתי מאחר שאינו באיש כי המין הוא בא לידי הפסד, והקיום האמתי הוא כעליונים שהם קיימים באיש והם המלאכים שהם בעולם העליון, ולכן מאחר שגם אנו מתעסקים ואוכלים בסעודת שמחת הזווג זה נזכה גם כן לשוב ולבא אל מקום מקורנו בעולם העליון וליהנות מזיו השכינה כאשר אל זה אנו מיתלים ומצפים תמיד, וזהו

ענפים

[א] השמחה היא השגת ערכות הדבר הנאות וכו', ובאר זה שאין שמחתו יתברך תלויה במה שזולתו מן הנמצאים וכו', וכן ערכות החכם היא בעלת תכלית בהכרת וכו' יכלה הכוסף כשישיגנו ותעמוד השמחה או תפסק וכו', אבל שמחתו יתברך בעצמותו בלתי מוגבלת וכו': עם היות שדברי המחבר אלו בבאר השמחה הנאמרה אצל השם יתברך הם נכונים ואמתיים, מכל מקום בענין השמחה הנאמרת אצל האדם לא נחית לבאר אותה על מכונה ועל כמה פנים היא נאמרת. ונאמר כי השמחה הכאה לאדם היא על שני צדדים, רצוני מצד הגוף והוא החומרי ומצד הנשמה היא הצורה:

השמחה הכאה לו מצד החומר היא באה לו מחמת איה התפעלות המתחרשות בנפשו, והיא הנקראת שמחה פתאומית כי היא באה לאדם פתאום בסבת שבא אליו איה ענין שיש לו הנאה גופית ממנו, מה שלא היה לו כבר כענין אכילה ושתייה וכיוצא בזה ממשא ומתן גופית. והנה שמחה כזו היא מביאה את האדם לידי רוממות הלב ומנעת אותו מהשגת שלמותו האמתי, ועל דרך (דברים ו, יד): "ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך וגו', כי אחר שבא לידי רוממות הלב והתגברות הלקי החומר לא יושפע עליו השפע האלהי, ועל ידי השכל לבד אי אפשר לו להשיג הענין על אמתתו כי השכל לואה מהשיג הורכבים

ויכבד אפשר שזאמר כי "שהשמחה ב שפכתבו הפילוסופים, שהשם יתברך י בעצמו ממה שלא יצטרף אל הזולת, אלא בו. ובאר זה, שאין שמחתו ית

העליונים על אמתתם, כמו שבאר גם כן הריב בעל העקרה במב שם ואין להאריך כאן. ועל זה הענין אמר קהלת (קהלת ב, ב): "ילי אלא: מה עושה. ועוד מזה התפרש שיש בין שחוק לשמחה, כי י בן כמה אמר גבי שחוק מחולל וגבי שמחה מה זה עושה. ונראה מדברי חכמי החקירה שהביא המחבר בפרק שאחר זה, ואף על שחוק ושמחה בהרודי כמה הכא צריך לומר שאינו נאמר על הש מיתקיים שבגוף האדם תכף בא אליו השחוק ואין לנשמה שום ר מעורב בבני ואנחה, רוצה לומר כי לפעמים כשאדם שחוק מצד עינוי. אבל השמחה אף שהיא באה גם כן לאדם מצד החומר נט (ואסתר א, י): "כתוב לב המלך" וגו', ולפי שיש בשמחה זו סבות הכלית שלמות הנצחי. ולזה אמר: "ולשמחה מה זה עושה", כל זה תיקן לואת השמחה שלא תמנע את האדם מלקיים התורה השמחה מצד הצורה והיא הנשמה היא שמחת הצדיקים השלם ואינה באה להם על ידי התחרשות והתפעלות הגוף כמו שהוא שבו ונעשה שלום בין שתי כוחותיו והם החומר והצורה, כי התו ענין עם היות שאם היה זה הענין בא לאדם אחר שאינו שלם כי המעשיות, מכל מקום אצל הצדיק השלם לא יבא אליו על ידי זה דבר כזה אמרו חכמינו ד"ל (פסיקתא רבתי לז): גדולים צדיקים השכינה שורה אלא מתוך שמחה וכו', וזה רוצה לומר גם כן ככ ב: "עבוד את ה' בשמחה" וגו'. ועיין מזה לקמן במאמר של ולאלו שני מיני השמחות רמו גם כן שלמה במה שאמר (תהלים תמיד על אופן אחד ואינה באה על ידי שום התפעלות והתחרות לאיש", רוצה לומר לאיש השלם כי אין איש אלא לשון חשיבו המתחדש בו אף זה הורמו במלת "מה", והיא התכונה כמו שבו שלזה כותן גם כן ישעיה הנביא באמר (ישעיה לה, י): "ופרי יי רצה לומר אותם שעושים השוכה שלמה בהכוננת חלקי חמרת וליראות פני השכינה בגילה ורגה, וזהו: "ובאר ציון כונה". וא אותם משה רבינו עליו השלום סמוך למיתתו על זה, כמו שפירע לשונו: עתה אתם רואים עצמכם בגדולה וכבוד אל תבעטו בכ ישגו ונסו יגון ואנחה", רצה לומר השמחה הראשונה שהיתה החתירות והתפעלות הגוף ולא בסבת הכוננת חלק החומר, כל בגאולה העתידה שיקבץ הקדוש ברוך הוא את ישראל ממזן הג יד זה תהיה השמחה מתמדת אצלם תמיד בלי הפסק על אופן א חתה הנשמה ולא יבא לידי רוממות חלק, והו שאמר: "שמח ונחה שבאר להם בסבת החומר, וזהו שאמר: "שמחה עולם שמחת ראי תיבות למפרע תלמידי יחזיקים מרבים שלום, יהיה להם שמחת עולם על ראשם. או נזכר לומר מה שאמר הו השם יתברך עליהם השפע האלהי כדי שיוכלו להשיג ההצלחה השם יתברך בעולם לא היה אפשר להם להנצל משגיאה בעיון השפע האלהי הבא עליהם השיגו השמחה האמתית והתמידית ו בהשם יתברך ובעזרתו שישפיע עליהם השפע האלהי, והם הפי לבד זולת עור האלהי, באלו וכיוצא בזה בודאי השמחה שבאה אמתתם כמו שביארנו.

ולפי זה הדרך שבארנו כאן נוכל גם כן לבאר במעט התבוננו לומר שהם מבקשים עזר אלוהי, וכן (שם טז, ד): "דרשו יי ועזרו

ספר הזקרים
גני יו' 901 אהל

וכבר אפשר שנאמר כי "שהשמוחה במעוננו" ירמז לענין יותר עמק מנה, והוא על דרך מה שכתבו הפילוסופים, שהשם יתברך ישמח בעצמותו במה שיש לו מהיפי וההדר והשלמות בעצמו ממה שלא יצטרך אל הזולת, ושלם משפעים ממנו וצריכין אליו ואין להם קיום אלא בו. ובאור זה, שאין שמחתו יתברך תלויה במה שזולתו מן הנמצאים לא הנפסדים

ענפים

העלוינים על אמתם, כמו שבאר גם כן הרב בעל העקדה במבוא שערים שלו בכתוב (תהלים כו. ח): "לך אמר לבי בקשו פני את פניך יי אבקש", יענין שם ואין להאריך כאן. ועל זה הענין אמר קהלת (והחלת ב. ב): "לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה", תנה מלת "יו" מיותר הוא לא היה ליה למימר אלא: מה עושה. ועוד מהו הפרש שיש בין שחוק לשמחה, כי לפי הנראה מרבוי המחבר בריש פרק שאחר זה שאין הפרש ביניהם ועיין שם בענפים, ואם כן למה אמר גבי שחוק מהולל וגבי שמחה מה זה עושה. נראה שיש הפרש גדול בין שחוק לשמחה, כי השחוק הוא בא לאדם מצד טבע הגוף כמו שמשגע מרבוי חכמי החקירה שהביא המחבר בפרק שאחר זה, ואף על גב שהמחבר בעצמו כתב שם שהשחוק נאמר גם כן על השמחה, מכל מקום היכא דכתיב שחוק ושמחה בהדדי כמו הכא צריך לומר שאינו נאמר על השמחה רק על השחוק שהוא כטבע הגוף לבר, כי מיד שממשש תחת אציליו או במקומות מיוחדים שבגוף האדם תפי בא אליו השחוק ואין לשמחה שום חלק בה. ואפשר שלזה כוון רש"י ז"ל גם כן במה שפירש (שם): "לשחוק אמרתי מהולל" - מעורב בכבי ואנחה, רצה לומר כי לפעמים כשאדם שחוק מצד משרש גופו במקומות מיוחדים אזי הוא כל כך שחוק עד שנאנה והרמעות יורדין מתוך עיניו. אבל השמחה אף שהיא באה גם כן לאדם מצד החומר מכל מקום אינו נטבע בחומר כי יש לנפש המשכלת גם כן חלק בה והיא תנוח כלב ועל דרך (אסתר א. י): "כטוב לב המלך וגו'", ולפי שיש בשמחה זו סכות גופניות גם כן לכן היא סבה לרוממות הלב ומנוע את האדם מלקיים התורה והמצוות שהיא תכלית שלמות הנצחי. ולזה אמר: "ולשמחה מה זו עושה", כלומר: זו הנרמז במלת מה הוא מרת ההכנעה והשפלות ועל דרך (שמות טו. ז): "יחננו מה", זהו תיקון לזאת השמחה שלא תמנע את האדם מלקיים התורה והמצוות ולכן זו עושה, ורמו לדבר מ"ה ראשי תיבות 'מדת' 'ההכנעה'.

השמחה מצד הנצורה והיא הנשמה היא שמחת הצדקים השלמים בכל המעלות, ושמחה זו נקראת שמחה תמירית לפי שהיא תתמיד אצלם על אופן אחד, ואינה באה להם על ידי התחדשות והתפעלות הגוף כמו שהוא בשמחה פתאומית אלא שהיא באה מצד הנשמה לבר, והיינו אחר שהכניע את חלקי החומר שבו ונעשה שלום בין שתי כוחותיו והם החומר והצורה, כי החומר גם כן ילך אחר הצורה ואז כל פעולותיו הם על ידי הנשמה לבר, וכשירדמן אליו איזה ענין עם היות שאם היה זה הענין בא לאדם אחר שאינו שלם כל כך בוראי היה בא אליו על ידי התפעלות הגוף כגון שיתון צדקה וכיצא בזה מן המצות המעשיות, מכל מקום אצל הצדיק השלם לא יבא אליו על ידי זה שום התפעלות כי נראה לו בעיניו כאלו כבר נעשה זה הרכב עם היות שעשאו עתה, ועל דבר כזה אמרו חכמינו ז"ל (פסיתתא רבתי נ): גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת וכו', וזה היא השמחה שעליה אמרו חכמינו ז"ל (שבת ט. א): "על השכינה שורה אלא מתוך שמחה וכו', וזה רוצה לומר גם כן במה שאמר הכתוב (דברים כח. ח): "יחח אשר לא עבדת כו' בשמחה" וגו', וכן (תהלים ק. ג): "יכבוד את ה' בשמחה" וגו'. ועיין מזה לקמן במאמר שלישי פרק ל"ג ושם בענפים.

ולאולי שני מיני השמחות רמז גם כן שלמה במה שאמר (משלי טו. ג): "שמחה לאיש בעונה פיו ודבר בעתו מה טוב". רצה לומר כשהמענה היא בפיו תמיד על אופן אחד ואינה באה על ידי שום התפעלות והתחדשות אזי יהיה לו שמחה אמיתית המביאה את האדם לשלמות האמת, וזהו שאמר: "שמחה לאיש", רצה לומר לאיש השלם כי אין איש אלא לשון השיבות כידוע. "ודבר בעתו מה טוב", רצה לומר אם המענה היתה באה לו לפי העת והזמן המתחשש בו אזי זה הנרמז במלת "מה", והיא ההכנעה כמו שכתבנו, היא טוב לו ולא זולת דאם לא כן בקל יבא לידי רוממות הלב. ולדעתו הקלושה נראה שלזה כוון גם כן ישעיה הנביא באמרו (ישעיה דה. י): "ופרוי יי" ישובון ובאו ציון בדנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישגו ונסו יגון ואנחה", רצה לומר אותם שעושים תשובה שלמה בהכנעת חלקי המרם הם הנקראים "פרויי יי", שהשם יתברך פודה אותם מתוך גלוּתא ויחזיר אותם לארצם וליראת פני השכינה בגילה רונה, וזהו: "ובאו ציון כרנה", ואם תאמר אחר שיבאו בשמחה אל ארצם אם כן יבאו שוב אל רוממות הלב, וכמו שהוכיח אותם משה רבינו עליו השלום סמוך למיתתו על זה, כמו שפירש רש"י סוף פרשת כי חבא (דברים כט. ו) בכתוב "ותבאו אל המקום הזה", ופירש רש"י וזה לשונו: עתה אתם רואים עצמכם כגדולה וכבוד אל תכעסו במקום ואל ירום לבבכם וכו', עד כאן לשונו, על זה אמר הכתוב אחר כך: "ששון ושמחה ישגו ונסו יגון ואנחה", רצה לומר השמחה הראשונה שהיתה באה לישראל בשעת ביאת הארץ בימי משה רבינו עליו השלום ויהושע היתה על ידי התחדשות והתפעלות הגוף ולא בסבת הכנעת חלק החומר, לכן היה מוכרח משה רבינו עליו השלום להוכיח אותם שלא יבאו לידי רוממות הלב, אבל בגאולה העתידה שיקיץ הקדוש ברוך הוא את ישראל מתוך הגלוּת תבא השמחה לישראל על ידי הכנעת חלקי החומר שהיה להם בעת גלוּתם המר. ועל ידי זה תהיה השמחה מתמדת אצלם תמיד בלי הפסק על אופן אחד ולא יהיה להם עוד דאגה ואנחה בלב לעולם מסבת חלקי החומר, כי כבר נכנע החומר חזת הנשמה ולא יבא לידי רוממות הלב, והוא שאמר: "ששון ושמחה ישגו". ותהיה מתמדת אצלם תמיד על אופן אחד בלי הפסק לפי שנסו מהם יגון ואנחה שבאו להם בסבת החומר, והוא שאמר: "ושמחת עולם על ראשם" להורות על השמחה התמידית שתהיה על ראשם לעולם ולא תפסק עוד מהם. שמחת ראשי תיבות למפרע 'תלמידי' 'חכמים' 'מריבים' 'שלום', ורוצה לומר על ידי שיקבלו מוסר מתלמידי חכמים וילכו בדרכיהם בהכנעת חלקי החומר תהיה להם שמחת עולם על ראשם. או נוכל לומר מה שאמר הכתוב: "ופרוי יי" וגו', רצה לומר אותם הבוֹטחים בהשגתם בעזר האלוהי והוא שישפיע השם יתברך עליהם השפע האלוהי כדי שיוכלו להשיג ההצלחה האמתית ואינם הולכים אחר השגת שכלם ונצט ללבם הם הנקראים "פרויי יי", כי לולא השם יתברך בעורם לא היה אפשר להם להנצל משגיאה כעין שכלם כמו שבארנו למעלה, ועליהם שייך לומר: "ושמחת עולם על ראשם" כי על ידי השפע האלוהי הבא עליהם השמחה האמתית והתמידית ולא תפסק לעולם כמו שביארנו. מה שאין כן אותם העוֹבדים אריות ישר ואינם בוֹטחים בהשם יתברך ובעזרתו שישפיע עליהם השפע האלהי, והם הפילוסופים החפשיים שהולכים אחר עיין שכלם ונצט ללבם ורוצים להשיג בעיין השכל שלהם לבר זולת עזר האלוהי, באלו וכיצא בזה בוראי השמחה שבאה להם בהשגתם לא תהיה אמיתית ותמידית ותפסק מהם כי השכל לזאת מהשיג הרכיבים על אמתם כמו שביארנו.

ולפי זה הירך שבארנו כאן נוכל גם כן לבאר כמעט התבוננות הכתובים שהביא המחבר כאן, והם (תהלים קה. ז): "ישמח לב מכשני יי" וגו' ורצה לומר שהם מבקשים עוד אלהי, וכן (שם שם. ד): "דרשו יי ועזו בקשו פני תמיד" ואין צורך להאריך בזה. וכן הכתוב שהביא (שם ט. ז): "שישו ושמחו

ת. וכלל גדול

נמצא הפתוח
נסת הגדולה
גל הפך הענין
זראוי שתתחס
נאמר בלשון
זה תאמר על
אבהעברה על
הכתוב (שם):
רוצה לומר:
ם אלא בפיו,
צד ההתמדה

ור כשהוא מקבל או
(כ) הנעשה הפך
שעיקר הקיום
ברירתו שהמלאכים
התמדתה והקיום:

אדם. (ה) ידיעת
והפכו. (ו) הפך
שמחה וכו' מצד
ה גם כן הוא סבה
קיום האמתי הוא
זרת שמחת הזווג
נצפים תמיד, והוא

נמצאים וכו', וכן
ל: שמתתו יתברך
מקום בניין השמחה
צוני מצד הגוף והוא

לאדם שהוא כסבת
ז כוז היא מביאה את
ר שבא לידי רוממות
ואה מהשיג הדברים

ולא הקנימים, אבל שמחתו הוא בעצמותו בלבד. וזהו "שהשמחה במקומו", כמו (דברי הימים א' טו, כז): "עז וחדנה במקומו", שרצה לומר (במדרגתו או בעצמותו, כמו יחזקאל ג, יב): "ברוך פבוד יי מקומו", כמו שיבוא.

וזה כי כמו שיש אל החכם שמחה במה שהוא (מרגיש בעצמו משלמות החכמה, עד שכל שאר החכמים צריכים אליו ומשפיעים ממנו והוא אינו צריך אליהם, כן השם יתברך שש ושמח במה שהוא אין מציאותו תלוי בזולתו ושמצייאות הכל תלוי בו. (עם היות שאין יחס בין שתי הערביות לל, כי ערבות החכם הוא מצד מה שישגו מזולתו, רצה לומר מהשם ומשאר הנמצאים המשפיעים (ממנו, (והוא יתברך שמחתו בעצמותו (מבלי הבטה אל הזולת. וכן ערבות החכם היא בעלת תכלית בהכרח (אם לאמה שהשגתו בעלת תכלית, (ולזה תהיה שמחתו וערבותו מגבלת (ונאף על פי שהיא תתוסף תמיד. לפי (שכל מבקש איזה דבר, כפי ערך הדבר ההוא המבקש ומדרגתו יהיה הכסף אליו

שרשים

אהל יעקב

שאורים שאכלנו משלו ובטובו חיינו וק"ל. (ט) במדרגתו או שהווג הוא רמו להתמודות וקיום המין. (ה) למה שהשגתו בעלת בעצמותו: מה שאין כן לפי פירוש ראשון צריך אתה לומר מה שאמר במענו כאלו אמר בירתו כי הוא נאמר על עולם העליון. (י) מרגיש בעצמו משלמות החכמה: שידוע בעצמו שהוא חכם גדול יותר מהשאר. (כ) עם היות שאין יחס וכר': אף על פי שזה ידוע שאין בשתי הערבות שום יחס ודמיון כלל. (ל) ממנו: מן השם יתברך. (מ) והוא: אבל הוא יתברך וכר'. (נ) מבלי הבטה אל הזולת: שלא יביט השם יתברך וימחן עד שיבא לו איזה שפע ועזר להשגתו מהזולת (וייתר נראה שאין השגתו בדבר חוץ ממנו כי בידיעתו את עצמו ידע את הכל). (ס) למה שהשגתו בעלת תכלית: פירוש דאם היה השגתו בלתי בעלת תכלית היה יכול להשיג גם כן דבר שהוא בלתי בעלת תכלית, וזה אינו כי אי אפשר לו להשיג השם יתברך שהוא בלתי בעלת תכלית כמו שיתבאר בסמוך ואם כן על כרחך צריך לומר שהשגתו היא בעלת תכלית. (ע) ולזה: מטעם זה. (פ) ואף על פי שהיא תתוסף תמיד: שהשמחה היא תוספת תמיד אצלו לפי שהיא כוסף תמיד להשיג הבלתי בעלת תכלית כמו שמבאר והולך, מכל מקום שמחתו ההיא שהשיג קצת מהבלתי בעלת תכלית היא מוגבלת. (צ) שכל מבקש איזה

ענינים

בן כל מבקשין יאמרו תמיד יגדל יי אוהבי תשועתיך וגוי, נוכל גם כן לבאר על אלו שני מיני השמחה שזכרנו, ולכן אמר (סו): "ישישו וישמחו" כפל לשון להורות על שני מיני השמחה, ורצה לומר הן אותן שרוצים להשיג אותך על ידי השכל לבד וזולת שום עזר אלהי, והן אותן שרוצין להשיג אותך על ידי עזר הבאה מאתך והוא השפע שתשפיע עליהם, שניהם אלו שמחים בהשגתם. וזהו שאמר (שס): "כל מבקשך", ורצונו כל מי שמבקש אותך אפילו אותם החולמים אחר שכלם לבד הם שמחים בהשגתם כי כל אחר אומר שהשגתו שהשיג היא אמיתית, אבל על כל פנים הכל הולך אחר התחום כי אין מי שיכול לומר תמיד יגדל ה' ולתת גדולה שלמה ואמתית אליך, כי אם אותם האוהבים תשועתיך ועזרתך שתשפיע עליהם מהשפע שלך כדי שיוכלו להשיג אותך, והיו שאמר (שס): "אוהבי תשועתיך" ולא מבקשים כאשר אמר בתהלה, ולפיכך תהיה השמחה ההיא תמידית ולא תפסק לעולם. או נוכל לומר שדקדק הכתוב בלשון ואמר "תמיד", כלומר לאפוקי הנמשכים אחר דרך הפילוסופים והוא עין השכל אינו יכול ליתן תמיד גדולה להשם יתברך כפי השגתו שהשיג על פי שכלו, כי השכל באדם לא בכל עת הוא שוה, כי אין שעתה היה הנשבע שהשיגו על השלמות שאין בו שום חסרון וסחירה מכל מקום לפעמים כשיבא למחר בדרך משל לעיין עזר ברבר זה ימצא בשכלו דרך אחר בהשגת הדבר והוא הפך הראשון הכל כפי התפעלות שבו. וכדי לאמת זה הענין שאמרנו שכונת זה הכתוב הוא בא לרמוז על שני מיני שמחה, נראה להביא ראיה ממה שמצינו פסוק בין שישו וישמחו כזה: "ישישו וישמחו, למנו לנו שלא תאמר ששני מלות אלו הם מן השמות הנרדפים ואינם מורים אלא על שמחה אחת, לכן בא הפסוק הזה להורות שכל אחת היא מלה בפני עצמה ומפורדת מחברתה וכל אחת מרמות על שמחה מיוחדת. מה שאין כן בתהלים סימן ע' (פסוק ה) מביא גם כן זה הכתוב "ישישו וישמחו" ולא מצינו שם פסוק בין שני אלו החיבות, כי שם אינם מורים כי אם על שמחה אחת פשוטית והיא הישועה הבאה לו מאת ה' שניצל מיד שאלו ואבשלום בנו, עיין שם בפירוש רש"י ורד"ק, ולכן מן השמות הנרדפים הם.

ולפי דרך זה שכתבנו כאן בבאור "ישישו וישמחו" וגוי נוכל לבאר גם כן כל הכתובים הנזכרים לפני זה שם בתהלים (נ, יג-יח), והם: "כי אפפו עלי רעות וגוי רצה ה' להצילני" וגוי עד סוף הסימן, ובצירוף הכתובים הבאים שם בסיומן ע' כי לכאורה ענינם הוא אחד ותרחי למה לי עם שהם משתנים קצת בלשונם במלות שונות, ועל הכל חל עלי חובת הבאור, אפס כיו שלא להעמיס על הקורא בו הוכרחתי לקצר, שלא יהיה כונתי כאן באריכות זה כי אם לבאר ענין השמחה מוסף על דברי המחבר לפי שקצר במקום שהיה לו להאריך, וכדי לבאר הכתוב "ישישו וישמחו" וגוי בדרך אחת ממה שבאר אותו המחבר והוא לרעתי נכון וקל להבין, נראה לי.

והשמחה בהשגתו, וכשיהיה ה' כשישיגנו (ותעמד השמחה או תתקלית אי אפשר שיקלה הכסף (תמיד מגבלת כמו שהשגה מגב ובכבוד זה אמר הכתוב (תהלים) ושלמותו בלתי בעלי תכלית, (וכי תשאר התשוקה ותתמיד השמחה זה אמר (המשורר (שם שם, ד):

במה שתשיגו ממנו לא תפסקו עזו תכלית. וכל מה שישג ממנו מדרך באמרו: "ועזו". ועל זה הדרך ית' לומר: כי מצד היותו יתברך בלו וזהו שאמר (שם): "יאמרו תמיד יותר גדול, ותמיד יכירו כי הוא יותר. ואף על פי שמה שישגו ו"אבל שמחתו יתברך בעצמותו מעצמו בלתי בעלת תכלית, והיה

אהל יעקב

(ו) ולזה תתמיד השמחה: לפי שהענין שהוא רוצה עולמית על שלימותו שהרי הוא רוצה להשיג השם אפשר שיושג. (ז) בלתי מושג: רוצה לומר שלא היה דרך שאמרו חכמים "ז' במסכת עירובין בפרק כיצד (ב: "דריה ריווך בכל עת" (משלי ה, יט), למה נמשל מה רד זה כל זמן שהתנוק ממשמש בה מוציא חלב תמיד להשיג ממנו דבר מה ולזה תתמיד וכר'. (י) שאמר: "ישמח" וגוי. (כ) דרוש נכסף ובלתי רבותינו זכרונם לברכה במסכת עירובין בפרק כי עיין שם. (ג) מתמדת ונוספת תמיד: וזהו שאמר חזון אלמעלה אמה שאמר: וכן ערבות החכם ה

(*) הנחיה: לא אמנע להציע כאן פירוש נחמד על פסוק אבקש שבתי בבית יי כל ימי חיי, יש לדקדק למאי פו האלהי היא בלתי מוגבלת והתשוקה תשאר לעולם ולא אבקש אותה תמיד כי לא יתמלא סאתה, ומה היא חש חזקן בשמחת בית השואבה (סוכה נ, א): למקום שאני תמלצת בשמחת בית השואבה. אבל לפי הקודם נובא בשמחת בית השואבה והוא זמן שהיה שפע האלהי מצו שם רגלי וכו', כאלו בא לומר בהגיעו למדרגת מה שהייתו למדרגת עליונה מזה.

והשמחה בהשגתו, וכשיהיה הדבר הנכסף או המבקש בעל תכלית (י) יכלה הפסך כשישיגנו (י) ותעמוד השמחה או תפסק. אבל כשיהיה הדבר הנכסף או המבקש בלתי בעל תכלית אי אפשר שיכלה הפסך (י) ולא שתפסק ההשגה, ויולנה תמיד השמחה עם שהיא תמיד מגבלת כמו שההשגה מגבלת תמיד.

ובעבור זה אמר הכתוב (תהלים קה, ג): "ישמח לב מבקשי יי". כי להיות השם יתברך ושלמותו בלתי בעלי תכלית, (י) כל מבקש ה' ואף על פי שישג מה שישג ממנו לעולם, תשאר התשוקה ותמיד השמחה ולא תפסק, אבל תגדל תמיד כשתגדל ההשגה. ובעבור זה אמר (י) המשוור (שם שם, ד): "דרשו יי וצו בקשו פניו תמיד", כלומר: כי השמחה במה שישגו ממנו לא תפסק עוד, כי תמיד תוסיפו שמחה מצד היותו יתברך בלתי בעל תכלית. וכל מה שישג ממנו מדרגה מה ימצא בו (י) דרוש נכסף "בלתי משג, וזהו שרמו באמרו: "ויעזו". ועל זה הדרך יתפרש (שם מ, יז): "ישישו וישמחו בך כל מבקשיך", רצה לומר: כי מצד היותו יתברך בלתי בעל תכלית תהיה השמחה (י) מתמדת ונוספת תמיד. וזהו שאמר (שם): "יאמרו תמיד יגדל יי", כלומר כי כל מה שישגו יותר יפירו כי הוא יותר גדול, ותמיד יפירו כי הוא בלתי בעל תכלית ותמיד יאמרו: יגדל יי, ותגדל השמחה יותר. ואף על פי שמה שישגו תמיד הוא דבר מגביל.

(י) אבל שמחתו יתברך בעצמותו בלתי מגבלת ומתמדת, להיות כל שלמות שהוא משער מעצמו בלתי בעל תכלית, והיות נמצאים בעצמותו שלמות בלתי בעלי תכלית קיימים

שרשים

דבר: להשיג. (ק) יכלה הכוסף כשישיגנו: אחר שהשיג אותו לא יכסף אליו עוד להשיגו כי כבר השיגו. (ר) ותעמוד השמחה או תפסק: ככל לשון הוא, והוא מלשון (בדאשית כס, לה): "ותעמוד מלדת". (ש) ולא שתפסק ההשגה: לפי שהוא רוצה להשיג בדרך משל השם יתברך שהוא אי אפשר לו להשיג עולמית כי מהותו נסתר ונעלם מעיני כל וכן הוא כוסף תמיד להשיג ממנו דבר מה ולזה תמיד וכו'. (ת) כל מבקשי ה': המבקשים להשיג השם יתברך. (א) אמר המשוור: מיד אחר שאמר: "ישמח" וגו'. (ב) דרוש נכסף ובלתי מושג: כל פעם ופעם תשיג דבר מה שלא היה מושג אצלך כבר, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה במסכת עירובין בפרק כיצד מערבין ודף נה. על מה שאמר הכתוב (משלי ה, יט): "ידדיה ירווך בכל עת" וגו' עיינ שם. (ג) מתמדת ונוספת תמיד: זהו שאמר (תהלים מ, יז): "ישישו וישמחו" ככל לשון. (ד) אבל שמחתו יתברך בעצמותו: חוזר אלמעלה אמה שאמר: וכן ערכות החכם היא בעלת חכמתו וכו', רצונו לומר אבל שמחתו יתברך אינה כן לפי שהיא

אהל יעקב

ו) ולזה תמיד השמחה: לפי שהענין שהוא רוצה להשיגו לא יושג עולמית על שלמותו שהרי הוא רוצה להשיג השם יתברך וזה אי אפשר שיושג. ז) בלתי מושג: רוצה לומר שלא היה מושג כבר, על דרך שאמרו חכמים ז"ל במסכת עירובין בפרק כיצד מערבין ודף נה. ב): "דדיה ירווך בכל עת" (משלי ה, יט), למה נמשלה התורה לדר, מה דר זה כל זמן שהתניוק ממשמש בה מוציא חלב אף דברי תורה

(*) חנחיה: לא אמנע לחציע כאן פירוש נרמז על מסוק אחד שמעתינו בשם חכם אחד. מקרא מלא הוא בתהלים (כו, ז): "אחת שאלתי מאת יי אותה אבקש שבתי בבית יי כל ימי חיי". יש לדקדק למאי פתח בלשון עבר 'שאלתי' וסיים בלשון עתיד 'אותה אבקש'. אמנם לפי שהשגת השיית עיי שפע האלהי היא בלתי מוגבלת והתשוקה תשאר לעולם ולא כן הוא בשאר השגות, כדברי המתבר כאן, ולזה קאמר: הנה שאלה אחת שאלתי והיא אשר אבקש אותה תמיד כי לא יתמלא סאתה, ומה היא השאלה הזאת: שבתי בבית ה' כל ימי חיי ודווקא. ועל פי הדברים האלה אמרתי לכוון דברי הלל הוקן כשמחת בית השואבה (סוכה ג, א): למקום שאני אוהב שם רגלי מוליכות אותי, דלכאורת הוה ליה למימר 'לשם', ועוד לאויה כונה אמר זאת תמליצה בשמחת בית השואבה. אבל לפי הקודם נתבאר היטב, שכונן בזה שלענין השגת השיית תבאת מצד השפע האלהי אין קץ ותכלית, ולזה אמר בשמחת בית השואבה והוא זמן שהיה שפע האלהי מצויה (עיינ בפני התוספות סוכה פרק החליל דף ג, ב ד"ה חד בשם הירושלמי) מקום שאני אוהב שם רגלי וכו', כאלו בא לומר בתניעו למדרגה מה שהיית תשוקתי אליה: הנה לא ינח שכלי ורוח בינתי בהשגת מדרגה זו אלא שם רגלי מוליכות אותי למדרגה עליונה מזה.

כמו (דברי מו (יחזקאל

עד שכל תברך שש יות שאין רצה לומר זו (מבלי נתו בעלת זמיר. לפי וכסף אליו

שהשגתו בעלת יחי בעל חכמה. מו שהוא חכם (ל) ממנו: מן א לו איזה שפע שהשגתו בעלת זי אי אפשר לו בעל חכמה. להשיג הכלתי ול מבקש איזה

שו וישמחו" כפל ו להשיג אותך על בקש אותך אפילו החתום כי אין מי די שיוכלו להשיג מ. או נוכל לומר זהשם יתברך כפי סתירה מכל מקום זה וכדי לאמת זה וישו | וישמחו, ות היא מלה בפני שמחו" ולא מצינו ובשלום בנו, עיין

ז: "כי אפשר עלי זם משתנים קצת אריכות זה כי אם ממה שבאר אותו

בלתי משתנים אינם ממין שום שלמות מן השלמיות המשגות אצלנו. ואולם (ח) בחסד אלהי ישיג האדם מדרגה מה ממעלתם. וזהו מה שאמר הכתוב (תהלים לו, ח): "מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיד יחסיון", רוצה לומר: כמה גדול יקר חסדך שאי אפשר שתשג מדרגתו, ועם יקר והחשיבות הזה הוא מן הפלא היות בני אדם חוסים בצל כנפיד. ו'כנף' במקום הזה מורה על הסתר והעלם, (כמו שפרש הרמב"ם ז"ל בשתוף 'כנף' מן 'ולא יכנף עוד מוריד' (ישעיה ל, כ). ויהיה פירושו, כי הדבר שהוא בלתי בעל תכלית אי אפשר שתשג מדרגתו אבל הוא נסתר ונעלם, (ועם כל זה בני אדם חוסים בצל ההסתר והוא שהוא סתר עצמותו וחסדו ושאר התארים הנמשכים מאתו. (ו) ואמר כי מן ההשגה שמשגיגים מצל הסתר ההוא, שהיא השגה שכל הנמצאות משתלשלות ממנו, והשגת הפעולות הנמשכות מחסדו ומיתר התארים המתחסים אליו, (הם מתענגים תענוג נפלא והם שבעים ממנו, וזה בעולם הנשמות. וזה הוא אמרו בלשון עתיד (תהלים לו, ט): "ירון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם", רוצה לומר: כי כמה שישגיגו משאר הנמצאות המשתלשלות ממך הנקראים 'אחוריים', (ו) הרמזו אליהם כמה שנאמר למשה (שמות לג, כג): "וראית את אחורי", והם הנקראים: "דשן ביתך", (ו) יהיו דשנים ורעננים ושבעים כל טוב. אבל "נחל עדניך", רוצה לומר: מאותו הנחל הנמשך ממה שאתה מתעדן ממנו ומתענג בו, שהוא עצמותך והתארים והשלמיות הבלתי בעלות תכלית אשר בך שאתה מתעדן בהן, אין להם דרך ומבוא להשיג ולשתות ממנו מעצמם, רוצה לומר: מצד השגתם, אלא אם פן תשקם אתה ממנו דרך חסד. ולזה אמר 'תשקם' ולא אמר 'ישתו', לפי שאינן משגות לאדם אלא דרך חסד, וקרא אותם (ל) 'עדניך' לשון רבים, להיות השלמיות אשר בו יתברך רבים או בלתי בעלי תכלית כמו שיבוא.

שרשים

אינה מוגבלת וכו'. (ח) בחסד אלהי: שישפיע עליהם השם יתברך אור השפע שלו. (ו) כמו שפירש הרמב"ם בשתוף כנף: במורה פרק מ"ג לחלק א'. (ז) ועם כל זה: ואף על פי כן. (ח) ואמר: הכתוב הזה מבאר אחר כך השכר המגיע לאדם בעבור ההשגה ובאיה אופן הוא בא אל ההשגה היא, וזהו שאמר: כי מן ההשגה וכו'. (ט) הם מתענגים: אותן המשיגים. (י) הרמזו אליהם: פירוש שכבר נרמזו אל בעלי ההשגה בתורתנו הקדושה שעל ידי הפעולות המשחלשלות מאתו יתברך יכולים להשיג הדברים העליונים כמו שמבאר והולך בפסוק (שמות לג, כג): "וראית את אחורי". (כ) יהיו דשנים: אותן המשיגים יהיו דשנים בהשגתם. (ל) עדניך לשון רבים: היר"ד שהוא בין גו"ן לכ"ף

ענפים

[ב] הרמזו אליהם כמה שנאמר למשה וראית את אחורי וכו': נראה כי לפי מה שפירשנו בשרשים צריכים אנו לומר שהמחבר הביא זה הכתוב כעבור שני ענינים: האחד להורות לנו כונת הכתוב והוא שהיריע השם יתברך למשה דרכי ההשגה שהיא על ידי הפעולות היוצאים מהשם יתברך, והשני שהביא ראיה מה הכתוב שפעולות אלו נקראים אחוריים. והמחבר נמשך בכונת זה הכתוב אחר פירוש הרמב"ם עיין במורה פרק כ"א ונ"ד לחלק א' וכיוצא בזה בהרבה פרקים שם. אבל פירושו דאחל יעקב שבכאן הוא קצת מנומנם והיה לו להאריך במקום שקצו, לפי שכתב וזה לשונו: הרמז אליהם רצה לומר בתורה כמו שכתב והולך או רצה לומר בפסוק (תהלים לו, ט): "ירון מדשן ביתך", עד כאן לשונו. הנה כאשר נראה מפשוטו של דבריו היה ליה להמחבר לומר: הרמז עליהם - בעי"ן ולא באל"ף, או שהיה לו להמחבר לקצר ולומר: נקראים אחוריים כמו שנאמר וראית וגו', וקל להבין.

אהל יעקב

כל זמן שהאדם הגוה בו מוצא בהם טעם. (ח) הרמזו אליהם: רוצה לומר בתורה כמו שפירש והולך, או רוצה לומר בפסוק (תהלים לו, ט): "ירון מדשן ביתך". (ז) עדניך לשון רבים: שהיה לו לכתוב עדניך כלי האדם. (ז) והם המון המאמינים: רוצה לומר רק אבל אינם יודעים על פי המופת. (ג) אף על פי להשיג וכו': אף על פי שאינם יודעים על פי המופת. (ד) הנביא הנביא חנניא בן חנניא: כמאמר הנביא חנניא בן חנניא: "צדיק באמנו הפשוט המושג בחוש. (ע) כי קצתו נשיג ולא (פ) כי מצד השכל המושפע ממך: מצד השנ את האדם". (ק) נשיג איזו השגה בו שהוא או אותנו כאור החיים הנצחיים, אלא שתלקי החו גם כן לקמן במאמר רביעי פרק ל"ב ובעבור באורך נראה אור" כפשוטו על עצמות האור עצמותך וזהו שאמר: "נראה אור", אפשר שש' אורך וק"ל. (ר) המאמינים: על פי הקבלה זו

ואמר (תהלים לו, י): "כי עמך מ מהשיג התענוג הנפלא הזה, (י) ומ נצחיים, (י) כי עמך מקור חיים" ו בכחם לקבל עצם התענוג ההוא. "באורך נראה אור", כלומר (י) כי מצד החסד הנמשך מאתך. וזה, כי לא מצד האור האלהי הנותן בנו ו אמרו: "נראה אור" ולא אמר: "ה ואפשר כי "באורך נראה אור" ין מקך (י) שהיא 'אורך', (י) נשיג אי ובעבור זה הוא שנובקש ממך שיג החסד. ומה שאמר (שם שם, יא): ' שיהיה נמשך ליודעך יותר מזולו אליהם השכר המיעד מצד התורה הצדק האלהי יגזר שישגיגו (י) המאמינים היוותם בוטחים בשם ומאמינים בו

אהל יעקב
 י"ד. (י) ומצד שהתארים: רוצה לומר והמניעה הרא שהתארים וכו'. (כ) כי עמך מקור חיים: רוצה לומר עמך מקור חיים" וכו'. (ל) שהוא אורך: עד בצלם א האדם. (מ) והם המון המאמינים: רוצה לומר רק אבל אינם יודעים על פי המופת. (ג) אף על פי להשיג וכו': אף על פי שאינם יודעים על פי המופת. (ד) הנביא הנביא חנניא בן חנניא: כמאמר הנביא חנניא בן חנניא: "צדיק באמנו הפשוט המושג בחוש. (ע) כי קצתו נשיג ולא (פ) כי מצד השכל המושפע ממך: מצד השנ את האדם". (ק) נשיג איזו השגה בו שהוא או אותנו כאור החיים הנצחיים, אלא שתלקי החו גם כן לקמן במאמר רביעי פרק ל"ב ובעבור באורך נראה אור" כפשוטו על עצמות האור עצמותך וזהו שאמר: "נראה אור", אפשר שש' אורך וק"ל. (ר) המאמינים: על פי הקבלה זו

[ג] וזהו אמרו וצדקתך לישירי לב וכו': הנה לפי (ב): "אל תבואני רגל גאה ויד רשעים אל תגידני" ו שישגיג הדרך האמתית שלא ילך ברוממות לבו והיא מדת ו והיא דרך הרשעים שאינם רוצים בדבוק ורחמי, ועל דרך "אל תבואני רגל גאה ויד רשעים אל תגידני" ו

אולם ^(א)בחסד אלהי
 ז: "מה יקר חסדך
 חסדך שאי אפשר
 חוסים בצל כנפיה.
 ל בשתוף 'כנף' מן
 לתי בעל תכלית אי
 חוסים בצל ההסתדר
 אמר כי מן ההשגה
 ילות ממנו, והשגת
 ענגים תענוג נפלא
 תהלים לו, ט: "רזן
 משאר הנמצאות
 ו למשה (שמות לג,
 רעננים ושבעים פל
 ואתה מתעדרן ממנו
 ית אשר בך שאתה
 רוצה לומר: מצד
 א אמר 'ישתו', לפי
 ס, להיות השלמות

ואמר (תהלים לו, י): "כי עמך מקור חיים באורך נראה אור", ^(א)לכבאר: שאין שם מונע
 מהשיג התענוג הנפלא הזה, ^(א)ומצד שהתארים והשלמות ההם הם נצחיים והאנשים אינם
 נצחיים, "כי עמך מקור חיים" ובדרך לתת להם חיים נצחיים. גם אין מניעות מצד שאין
 בכחם לקבל עצם התענוג ההוא, כי כחך הגדול יכול לתת להם הכנה וכח לקבלו, כי
 "באורך נראה אור", כלומר ^(א)כי אפלו ההשגות החושיות לא נשיגם ולא יגיעו אלינו אלא
 מצד החסד הנמשך מאתך. וזה, כי האור אין בנו פח להשיגו אבל הוא מכהה ראותנו, אם
 לא מצד האור האלהי הנותן בנו פח להשיג קצתו ומוציא ראותנו מן הכח אל הפעל. וזהו
 אמרו: 'נראה אור' ולא אמר: 'האור', ^(א)כי קצתו נשיג ולא פלו.

ואפשר כי "באורך נראה אור" ירמוז אל ההשגה השכלית, לומר ^(א)כי מצד השכל המשפיע
 ממך ^(א)שהוא 'אורך', ^(א)נשיג איזו השגה בו שהוא 'אור' לאור באור החיים הנצחיים,
 ובעבור זה הוא שנבקש ממך שימשך ממקור השלמות אשר בך קצת תענוג אלינו על צד
 החסד. ומה שאמר (שם שם, יא): "משך חסדך לידעיד", לכבאר כי חסד ההשגות הן ראוי
 שיהיה נמשך ליודעיד יותר מזולתם, אבל לישרי לב ^(א)הם המון המאמינים ראוי שימשך
 אליהם השכר המצד מצד התורה דרך צדקה, ^(א)וזהו אמרו (שם): "וצדקתך לישרי לב". כי
 הצדק האלהי יגור שישגו ^(א)המאמינים מדרגת החיים הנצחיים המיעדים מצד התורה מצד
 היותם בוטחים בשם ומאמינים בתורתו, ^(א)אף על פי שלא יספיקו להשיג השגה שכלית,

שרשים

אהל יעקב

מורה על רבים. (מ) לכבאר שאין שם מונע וכו': כמו שמבאר
 והולך במה שאמר: ומצד שהתארים וכו'. (נ) ומצד
 שהתארים והשלמות וכו': פירוש והמניעה האחת הראויה
 להיות אצל האדם הוא מצד שהתארים וכו', אבל מצד שעמו
 מקור חיים וכידו וכו' לא יהיה להם על ידי זה שום מונע כלל.
 (ס) כי אפילו ההשגות וכו': כונת הרב עתה לכבאר מה שאמר
 הכתוב (תהלים לו, י): "נראה אור", רצונו לומר על עצם אור
 הפשוט המושג בחוש. (ע) כי קצתו נשיג ולא פלו: פירוש ואם כן הוא כן נוכל להשיג האור הרוחנית מצד האור האלהי.
 (פ) כי מצד השכל המושפע ממך: מצד השכל שנתת לאדם. (צ) שהוא אורך: על דרך (כראשית ט. ו): "בצלם אלהים עשה
 את האדם". (ק) נשיג איזו השגה בו שהוא אור: פירוש שאנו נשיג בהשכל הזה שהוא אור להאיר לנו בדבריי ההשגה להביא
 אותנו באור החיים הנצחיים, אלא שחלקי החומר אשר בנו הם לנו למסך ומבדיל בינינו ובין ההשגה האמתית וכמו שיתבאר
 גם כן לקמן במאמר רביעי פרק ל"ב ובעבור זה הוא שנבקש ממך וכו'. ומה שלא ביאר המחבר הפסוק (תהלים שם): "כי
 באורך נראה אור" כפשוטו על עצמות האור האלהי, ורצונו לומר כי על ידי אורך שהוא האור האלהי נשיג קצת מאור
 עצמותך וזהו שאמר: "נראה אור", אפשר שטעמו הוא כי מלת אור לפי זה אינו מרמזיך יפה דהוה ליה למימר באורך נראה
 אורך וק"ל. (ר) המאמינים: על פי הקבלה ואינם יודעים כלום על פי המופת. (ש) אף על פי שלא יספיקו להשיג וכו':

י"ד. (י) ומצד שהתארים: רוצה לומר והמניעה הראויה להיות מצד
 שהתארים וכו'. (כ) כי עמך מקור חיים: רוצה לומר לכך אמר "כי
 עמך מקור חיים" וכו'. (ל) שהוא אורך: ע"כ בצלם אלהים עשה את
 האדם. (מ) והם המון המאמינים: רוצה לומר רק על פי הקבלה
 אבל אינם יודעים על פי המופת. (נ) אף על פי שלא יספיקו
 להשיג וכו': אף על פי שאינם יודעים על פי המופת מכל מקום
 כמאמר הנביא (חבקוק ב. ז): "וצדיק באמונתו וכו'.

ענפים

[ג] וזהו אמרו וצדקתך לישרי לב וכו': הנה לפי כונת המחבר בכתובים אלו נוכל לכבאר מה שאמר המשורר בסיום דבריו מיד אחר כך (שם שם.
 ב): "אל תבואני רגל גאווה ויר רשעים אל תנידוני" וגו', רצה לומר שהכתוב בא להורות לנו ולהזהיר כי כל מי שרוצה לילך בדרכי ההשגות אלו כדי
 שישג הדרך האמתית שלא ילך ברוממות לבו והיא מרת הגאווה, כי המדה הזאת היא מסך ומחיצה מברלת ומנעת את האדם מלילך בדרכי היותר והצדק
 והיא דרך הרשעים שאינם רוצים ברובק רוחני, ועל דרך שפירשנו לעיל בפרק זה בענפים בביאור רחב, ועיין עוד בסמך בענפים, וזהו שאמר הכתוב:
 "אל תבואני רגל גאווה וגו' כי שם נפלו כל פועלי און" וגו'.

קב
 זעם. (ח) הרמוז אליהם: רוצה
 רוצה לומר בפסוק ותהלים לו.
 ים: שהיה לו לכתוב עדין בלי
 בא אל ההשגה ההיא, וזהו
 ז אל בעלי ההשגה בתורתנו
 ' והולך מפסוק (שמות לג, כג):
 היורד שהוא בין נ"ן לכ"ף

ים אנו לומר שהמחבר הביא זה
 על ידי הפעולות היוצאים מהשם
 מב"ם עיין במורה פרק כ"א ונ"ד
 צר, לפי שכתב וזה לשונו: הרמוז
 שר נראה מפשוטו של דבריו הוה
 שנאמר וראית וגו', וקל להבין.

במאמר הנביא (חבקוק ב, ד): "ויצדיק באמונתו יחיה", הרי שיעודי השגת החיים הנצחיים מצד האמונה, כי לא ירמוז בזה אל החיים הגופניים, שאין הצדיקים המאמינים חיים בהם יותר מן הרשעים הבלתי מאמינים, אבל הנביא ירמוז בזה אל החיים הנצחיים, כמו שיבוא בעזרת השם.

פרק מז

(א) ה'שחוק' (א) שם משתף: יאמר על השמחה, כמו (בראשית יז, יז): "ויפל אברהם על פניו ויניחך", שפירושו - וישמח, כמו שתרגם אונקלוס: וחדי. ויאמר על הלעג, כמו (איוב יב, ד): "שחוק לרעהו אהיה". ופעמים יבאו השחוק והלעג יחד על דבר אחד ויהיה ענינם ענין השמות הנרדפים, כמו (תהלים ב, ד): "ישב בשמים שחוק אדני ילעג למו", פי השחוק ימשך לאדם על צד הלעג ממה שראוי להלעיג עליו. וזה, כשאדם משער בזולתו (חסרון מה במאמריו) או במעשיו, ויראה או ירגיש בעצמו יתרון באשר לא יכשל הוא במה שנוכשל חברו במעשה או בדבור, ומתוך כך יתחדש השחוק דרך לעג כשיראה חברו שאינו עושה או אינו אומר מה שראוי כפי החק האנושי או כפי מדרגתו.

שרשים

אהל יעקב

שאינם יודעים להשיג על פי המופת אפילו הכי ראויים הם שישנו מדרגות החיים הנצחיים (ת) וצדיק באמונתו: באמונה לבד זולת שום ידיעה במופת, ועיין בענפים.

פרק מז (א) השחוק: אחר שביאר תואר השמחה נתקף עוד לבאר תואר השחוק כי השחוק נאמר גם כן על השמחה. (ב) שם משותף: כלומר מלה זו נאמרת על כמה ענינים כמו שמבאר והולך. (ג) השמות הנרדפים: שתי מלות שונות שיש להם פירוש אחד כגון עת וזמן ששון ושמחה וכיצא בזה הם נקראים שמות נרדפים כי שניהם נרדפים על ענין אחד והאחד נרדף מהשני, כמו כן נאמר השחוק והלעג. (ד) חסרון מה: איזה חסרון. (ה) במאמריו: אינו רצה לומר שהוא כבד פה וכבד לשון כי על אדם כזה אינו ראוי להלעיג דהוי לועג לרש וכי, אלא רצה לומר שלא יוכל להסביר דבריו יפה כפי הצורך או שאמר איזה דבר שהוא הפך האמת וכדומה לזה. (ו) או במעשיו: שלא עשה פעולתו כנכון כפי הצורך לה המכוון אליה.

ענפים

[ד] וצדיק באמונתו יחיה וכו' שאין הצדיקים המאמינים חיים בהם יותר מהרשעים וכו': נראה שדברי המחבר אלו אינם מכוונים כי נוכל לומר שכונת הנביא על החיים הגופניים, רצה לומר כי זה מביאר שיעקר החיים שיש לאדם הוא מצד הנשמה שהיא חלק אלוה ממעל ויש לה דבקות ברוחניים, והרשעים מצד שאינם רוצים לדבק ברוחניים כי אם בגופיים וחולכים אחר תענוגי הגוף עד שמושכים הצורה אחר החומר כגון הרוחות טמאות שררות עליהם, ולכן חייהן אינן חיים ונקראים מתיים אפילו בחייהן ומטמאין בחייהן כמת בעבור הרוחות טמאות השורות עליהם, אבל הצדיקים אינם כן כי הם מושכים חמרם אחר הצורה ויש להם דבקות ברוחניים ואין מקום לטומאה לנפש עליהם כי אור ה' נגה עליהם, לכן חייהם נקראים חיים אף בעולם הזה ואינם מטמאים אפילו אחר העדרן מן העולם, כמו שאמר רבותינו ז"ל במסכת כחוכות פרק הנשוא (דף קג. ב): אותו היום שמת רבי בטלה קדושה וכו', לפי מה שפירשו שם התוספות בשם הר"ר חיים בהן עיין שם. אמנם אף לפי דברינו אלו יש ראייה מהנביא על דרך המחבר שאמר שישנו המאמינים מדרגת החיים הנצחיים וכו' כי השכר המגיע לצדיק בעולם הזה הוא לראיה שיעיד לו שכר בעולם הבא, ועל דרך שנתבאר לעיל מאמר ראשון פרק כ"א שדבקות הנפש בהעולם הזה הוא הוראה על הדבקות אחר המות, וקל להבין.

[א] וישחוק: אין לתמוה על דברי המחבר שניה לשון הפסוק ואמר וישחוק בשרי והפסוק אמר ויצחק בצד"י. כי כונת המחבר בזה להורות לנו שמלת שחוק וצחוק חרא הוא, על דרך (תהלים קה, ט): "ושבועתו לישחק", ואף על גב שמצינו החלוקה מבוראת במלת שחוק כמו כן במלת צחוק, כי מצינו שנאמר על השמחה כמו שנאמר (בראשית יז, יז): "ויפל אברהם על פניו ויניחך", ומצינו על הלעג כמו שנאמר (שם יח, יב): "ויחזק שרה בקרבה", ומצינו הלעג והצחוק על ענין אחד כמו שנאמר ביחזקאל (כח, לב): "ותהיה לצחוק וללעג", וכדומה לזה הרבה, אם כן היה להמחבר לבאר חלוקה זו על מלת צחוק ולהביא פסוק (בראשית יז, יז): "ויפל אברהם על פניו ויניחך" כמו שכחוב בתורה. אלא כונת המחבר לבאר לנו מה שאמר הכתוב (תהלים ב, ד): "ישב בשמים ישחק יי ילעג למו", לכן מבאר החלוקה זו במלת שחוק ואינו חש להפוך המלה ולכתוב שחוק במקום צחוק כי ענינם אחד הוא וק"ל.

ויבטבור זה ייחס אליו יתברך השון אדני ילעג למו". וזה, לפי שרואה וגו', שהם דברים שאין מחק האדם נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גו ברבו, תאמר לו: כלום יש בן שמון שזה דבר זר בחק האדם עד שראו לשם או לאדם.

ופעמים יקרה לאדם השחוק כשמן ולפי זה תהיה (ס) סבת השחוק בכל כ על האחר, בראותו את חברו נכשל חכמי חקירה שאדם שחוק בסגלו (ט) שסבת התנועות שאדם עושה ב כשאדם שחוק אותן התנועות, וכ מקומות מיוחדים שבגוף. אבל סבת הדרך שבארגו ב"ישב בשמים ישו

(א) מקום' שם נאמר (א) על הדרך אהל יעקב

אחד, כמו עת וזמן ששנינו עיני אחר. ג) סמכת התו לומר שהאדם פוחח פיו ומנענע עצמו בשעת השחוק וכו': רוצה לומר למה שחוק האדם כשנוגעין אותו ולמה אינו שחוק כשנוגעין אותו על חוטמו או על פרק יז א) שם נאמר על וכו' ומנכיל אותם: פירו

בכל אבריו בעת השחוק וכדומה לזה הוא נעלם וא האדם כשנוגעין אותו תחת אציליו ובשאר מקומות

פרק יז (א) מקום: אחר שבאר תואר השחוק ו עתה עוד לבאר תואר המקום ועל מה נ יתברך הצד באמרנו יושב בשמים וגו' וכן כל שאר

[ב] למה ימשכו אל השחוק והשמחה וכו': הגה לשמחה אף בשחוק כזה הבא לאדם מצד נגיעה תחת (קולחת ב, ב): "לשחוק אמרתי מהולל"

[א] על הדבר המקיף בגשמים: פירשתי בשרשים. ו

* הגתי: המקיף כו'. עיין מה שפירש בשרשים. והנה הדג לוח הענין יראה המעין שם. ומה גם שלא יהיה מובן בתה

בחוכו לא נאמר, אלא בחוכם, והנה כבר ידוע (עקרים מאמר ב' פט"ו) דההשגה בעולם הזה, אינו רק דשן צימו, שהיא השגת הנמצאות.

7 ונקדים, דכללית השגה בהנמצאות לכול שצבע החכמות, שעליהם נאמר (משלי ט, א) חכמה עמודיה שצעה (ב), אף דיש בכל אחד מהשצע כמה חכמות רמות ונשגבות, מכל מקום כבר מוסכם מכל החכמים דנחלקים לשצעה סוגים, וכן כללית הנמצאות נחלקים לשצעה שצעה, שצעה רקיעים (בד), שצעה ארצות (בה), שצעה כוכבי לכת (בו), ועיין צאלשיך תהלים (צסימן י"ט) דהשצעה כוכבי לכת לאו היינו השצעה רקיעים, רק דהשצעה רקיעים נכלל עולם המלאכים ועולם הכסף, כאמרו ז"ל (בחיגה פרק אין דורשין) (י"ב) ע"ש (ב).

8 ונקדים עוד דכל מיני שמחות לא יתכן שציעה, דיש לו מנה מצדש מאתים (קהלת רבה א, יג), וכן בכל החאות לא יתכן שציעה קיימת, שיהיה שצע בהשמחה על ידי התאוה שהשיג שציעה קיימת, דמה שיותר משציע תאוות יותר מתאוה, כמ"ש צפרשת לנצים (ד"ה עוד יתבאר) על הפסוק (דברים כט, יח) למען ספות הרוא את הצמאה ע"ש (כח). ואם כן השמחה אינו בשלמות ולא יתכן בה שציעה, רק במתיקות השגה יתכן שציעה בהשמחה, אף שהוא דבר שאין לו סוף, מכל מקום הלא ההשתוקקות למתיקות הזה שהוא שורש מחצבו של הנפש שנמצאה מחכמה עליונה והחשק הנמרץ, הוא בעצמו שמחה, מה שאין כן תאוה גופנית, כל זמן שנעדר השגתה היא עצב ורעה חולי. ולזה כוון שלמה המלך ע"ה צרות הקודש צאמרו (שיר השירים א, ו)

הפסוק (משלי ט, יג) אני חכמה שכנתי ערמה, היינו מופשט מן המלות (בא), דמי שרובה להשיג בלי הפשטה, הוא נעדר החכמה כנ"ל, והוא פירוש נכון מאד. אמנם להשפיע שכל לזולתו, זה אי אפשר רק על ידי הדבור, וממילא הוא מהנמנע, רק על ידי השגת פעולותיו יתברך, כמ"ש (תהלים קמה, יא-יג) כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו להודיע לבני האדם גבורותיו, והיינו השגתו על ידי אמצעות פעולותיו. ו"ש מזכרה דודיק, ר"ל להזכיר לזולת דודיק, זהו נמשך מיין, היינו השגת פעולתך, אבל בעומק השכל משרים אהבון, אהבת מישור לו יתברך בלי שום אמצעי מפסיק והבן.

79 ונקדים עוד דיש כמה מיני מתיקות, מתיקות הטעם, כענין שנאמר (שופטים יד, יח) מה מתוק מדבש. מתיקות השמע, כמ"ש (שיר השירים ג, יד) כי קולך ערב. ומתיקות הראיה, כמו שנאמר (קהלת יא, ז) ומתוק האור לעינים. מתיקות השינה, כמו שנאמר (קהלת ה, יא) מתוקה שנת העובד. וכל אלו המתיקות הם רק מתיקות מדומות בחושים גשמיים הכלים ונפקדים והמתיקות נפסק כרגע, ואין מתיקות אמיתת נמצאת רק מתיקת השגה והוא לעדי עד. והוא שנאמר דבברי תורה (תהלים יט, יא) המתוקים מדבש וטפת וגו', ור"ל כי מתיקות הדבש היא מדומים, ומתיקת השגת תורה הקדושה היא אמיתית. והנה ידוע דמתיקת האמיתית והמדומית הם כשני לרות זו לזו, דהמשוקע בהמדומית אין לו חלק בהאמיתית, וההיפך בהיפך, ואין המתענג באמיתית, רק הנבדל ומופרש מהבלי זה העולם וקדוש יאמר לו, והוא מקדש ומעון אל, כענין שנאמר (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בחוכם, ואמרו רז"ל (בב)

— דרש משה —

שמעתי לומדים מכאן כי עיקר השראת השכינה באדם כו'. (בג) עי' חובת הלבבות שער הבחינה פ"ד. (כד) חגיגה י"ב. (כה) ויקרא רבה כט', ט. (כו) שבת קנ"ו. (כז) בגמ': ריש לקיש אמר שבעה ואלו הן: וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות וכו', רקיע שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות קבועין וכו', מעון שבו כיתות של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה וחשות ביום וכו' עיי"ש. (כה) ועי' רמב"ן שם כדברים האלה.

על הקב"ה כן, אבל השגה באמת הוא רק בשכל נפשט מלבוש של גשמיות. (כא) ר"ל כי השגת החכמה האמיתית הוא שכל עמוק שאי אפשר להליבשו במילים, והוא מופשט מלבושי הלשון, כלומר 'ערום' בלא לבוש, ע"כ נקרא החכם 'ערום', ומי שרוצה להשיגו בלי הפשטה (מהמלות כנ"ל) הוא נעדר החכמה מפני שא"א כנ"ל. (כב) עי' אלשיך על פסוק זה ד"ה עוד יתכן דרך שני וכו' ושכנתי בחוכם ולא אמר בתוכו, והוא כי הנח

ר"ל כי מצד היותו יחצרך בלתי בעל תכלית, תהיה השמחה מתמדת ונוספת תמיד, והוא שאמר ויאמרו תמיד יגדל ד', כלומר כי כל מה ששיגו יותר, יכירו כזיכור כי הוא יותר גדול צמעלה תמיד יכירו כי הוא בלתי בעל תכלית ויאמרו תמיד יגדל ד' ותגדל השמחה יותר, עכ"ל הר"ך לעניינינו פה.

מה יפית ומה נעמת אהבה צמענוגים, דכל מיני אהבות מה שהאהבה יותר יקר תגדל הצער ביותר כל זמן שאינו יכול להתעלם בזהבים כרצונו, אבל אהבתו יחצרך אף שמה יפית ומה נעמת אהבה, שהוא העולה על כל אהבות, וכל אהבות הם כלא נגדה, ולהשיגם בשלמות אי אפשר כי היא בלתי בעל תכלית, אף גם זאת היא צמענוגים.

→ וחדאי נפשי הדא, כי מ"ש לעיל בספרת עממי דצשמחה השגת הנמצאים הרוחניים המורים על גדולתו יחצרך וקדושתו, יש צו תענוג אף כי לא ימצא את המעשה אשר עשה אלוקים מראש עד סוף, וכפי אשר ביארתי וגם פירשתי על פי זה הפסוק מה יפית ומה נעמת, הנה מלאמי בעקרים מאמר ג' פרק ל"ו ממש כדברים האלה, רק שממתיק בטעם אחר, וגם פירש על הפסוק הנ"ל קצת דרך אחר וזה לשונו שם: האהבה של השי"ת תענג הנפש ותשמח, ואף על פי שהאהבה אל הדבר הבלתי מושג או קשה השגה חטריד הנפש ותבלבל אותה לחשוב מחשבות להשיג הדבר הנאהב, ולזה יהיו החושקים תמיד צעור ובדאגה עד ששיגו דבר הנאהב, מכל מקום האהבה של השי"ת אף אם הוא דבר בלתי מושג, לא חטריד הנפש ולא תבלבל אותה, כי צמעט המושג ממנו אל האדם, השמח הנפשות ותגיל ותחענג תענוג נפלא, כי כן דרך האהבה, שהמעט המושג אלנו מהדבר הנאהב יותר ערב אלנו מהרבה מזולתו. ולזה מה שצמח שלמה בשיר השירים זה המין מן האהבה מזולתה מן האהבות, ואמר עליה מה יפית ומה נעמת אהבה צמענוגים, כלומר כמה רב יופי ונעימות שיש לאהבת השי"ת על זולתה, כי זאת האהבה היא צמענוגים, ר"ל שיחענג בה האדם תענוג נפלא וכו', ואשר מיני אהבות יאערו האדם לער נפלא קודם השגת הדבר הנאהב, וכשישיגו ממנו מעט ישמח בו, אלא שיכפל צו הצער עד ששיגוהו כולו אחר שהוא אפשרי השגה אליו, וכשישיגו כולו תפסוק האהבה ותשקוט החשק. אבל אהבת השי"ת ישמח צמעט המושג, להיותו משער גדול מעלת הדבר המושג ומחענג בלי צער, אחר שידוע שזה נמנעת השגה, על כן צמעט המושג מחענג

ועוד צדך אפשר נסביר, ללא יתכן שציעה צשום שמחה רק צשמחה השגה, דאין יתכן שציעה צהשמחה צדברים גופניים, דמתי יהיה השציעה, אם חאמר קודם ששיגה על מחכונחה שאז עדיין כוספו חוק, הלא אדרבה אז דרך עוצב צו כמו שכתבתי. ואם אחר ששיגו על שלמותה, הלא כשישיגו יכלה הכוסף ותעמוד השמחה ותפסוק. מה שאין כן צשמחה השגה, כמ"ש העקרים צמאמר שני פרק ט"ו הנ"ל, וזה לשונו שם הר"ך לעניינינו פה: שכל מצקש חיזה דבר, כפי ערך הדבר ההוא המצוקש ומדרגתו יהיה הכוסף אליו והשמחה צהשגתו, וכשיהיה הדבר הנכסף או המצוקש בעל תכלית, יכלה הכוסף כשישיגו ותעמוד השמחה או תפסוק, (אף דאמרו רז"ל וקהל דבה א. לה) אין אדם מת וחצי תאוותו צידו, ואם כן אין קץ לתאוות אדם וכמ"ש לעיל, היינו שכל פעם שמשג המצוקש עיינו לא תשבענה והנפש לא תמלא כי מתחדש תאוה חדשה, אבל מכל מקום בכל פעם עתם המצוקש היא בעל תכלית ויכלה הכוסף כשישיגו ויפסוק השמחה, ואדרבה, נהפך לאבל כשיתחדש התאוה כנ"ל. אבל כשיהיה הדבר הנכסף או המצוקש בלתי בעל תכלית, אי אפשר שיכלה הכוסף, ולא שתפסוק השגה, ולזה תתמיד השמחה אף שהשגה מוגבלת תמיד, וצעבור זה אמר הכחוצ (תהלים קה. ג) ישמח לב מצקשי ה', כי להיות השי"ת ושלמותו בלתי בעל תכלית, כל מצקש ה' אף על פי ששיג ממנו מה ששיג, לעולם תשאיר התשוקה ותתמיד השמחה ולא תפסוק, אבל תגדל תמיד כשתגדל ההשגה, וצעבור זה אמר המשורר (שם שם ד) דרשו ד' ועזו בקשו פניו תמיד (כ"ט) וגו'. ועל זה הדרך יתפרש ישישו וישמחו כן כל מצקשך (שם ע. ה),

והנה נחל עדניו הוא תאריו הקדושים, והם כלם
 בעולם האצילות ממזבאר בספרי חכמי האמת
 (שפע טל - בהקדמה בן מאה שנה), והם עשר ספירין קדישין
 וכל אחת כלולה מעשר, כי כל נקודה עשר, ראש תוך
 סוף הרי ט', ועם המקום הסובל הרי עשר, וכמ"ש (שם
 במאמר עשר שהוא אחד) על הפסוק (צמדבר א, פו) עשרה עשרה
 הקף בשקל הקודש, ר"ל שכל מה שיש איזה השג יד
 לשקול בדעת וחכמה אשר יתן ד' מפיו צעיני הקדש,
 הכל צמדרגת עשר, ולכך כל הקדושות בעשרה, דכל דבר
 שבקדושה לא יהיה פחות מעשרה (ברכות כ"א:), ועל כל
 צי עשרה שכינתא שריא (סנהדרין ל"ט:), ומעולם לא ירדה
 שכינה למטה מעשרה (סוטה ה:), והמשכיל יצין.

מענוג נפלא, ואי אפשר שתפסק ותשקוט להיות הדבר
 הנאהב בלתי בעל תכלית, ע"כ דבריו שם הנריך
 לענייניו פה.

← **ונמצא** מזבאר, ודעת לנצון נקל, ללא יתכן שציעה
 בהשמחה דהיינו שמחה בשלמות, רק
 בשמחה השגת החכמה כנ"ל. והנה כעת השגתינו רק
 בהנמנאים, ואם היינו משיגים על דרך משל מהות
 מלאכי השרת על צוריו, ודאי דהיינו מתענגים מאד
 בשעשוע השגה זו, אבל לעתיד כבר אמרו רז"ל (ירושלמי
 שנת פ"ו ה"ט) עתידין לדיקים שתהיה מחילתן לפנים
 ממלאכי השרת שנאמר (צמדבר כג, כג) כעת יאמר ליעקב
 וגו', ועיין ברש"י פרשת בלק על הפסוק הכ"ל(י),
 ובגמרא דנדרים (דף ל"ב ע"א) ע"ש(יא). ונמצא לפי
 זה נהיה אז אנחנו למעלה מן הנמנאים העליונים, וזהו
 רק צימות המשיח, ועדיין איננו התכלית האחרון שהוא
 העולם הבא אחר התחייה, דהא אמרו רז"ל (ברכות ל"ד:)
 אבל לעולם הבא עין לא ראתה וכו', וכל הנביאים לא
 נתבאר אלא לימות המשיח (שם), והלא זה מזבאר
 בתורה הקדושה בנבואת בלעם וצדרי רז"ל, ומוכת
 דזה עדיין לא הוי התכלית האחרון, ועיין בצבות דרבי
 נתן פרק כ"א (א), דמזבאר שם להדיא דהאי כעת
 יאמר ליעקב, היינו כעת שתהיה הגאולה לישראל,
 והיינו לימות המשיח, אלא ודאי התכלית האחרון הוא
 ענין יותר דק ויותר געלם, והיינו נחל עדניו הנעלם
 מהותו מכל הנמנאים, והא אמרו רז"ל (סנהדרין ל"ט:)
 דבשעת בריאת האדם קטרגו מלאכי השרת ואמרו מה
 אנוש כי תזכרנו (מהל"ס מ, ה), וכן בשעת מתן תורה (שנת
 פ"ח:) תנה הודך על השמים (מהל"ס מ, ט), ואם כן
 מזבאר דמלאכי השרת מתווכחין באמרם אך הכל בני
 אדם (שם לט, ו). והנה דעת לנצון נקל ליימות המשיח
 במהרה ציינו שנהיה גדולים מהם, אז דידן נחם.

ועל פי זה יתבאר המאמר הנ"ל במסכת עירובין, →
 דהנה המתיקות מכונה בשם כינור, כאמרם ז"ל
 במסכת מגילה (דף ו' ע"א) כינרת זו גינוסר, ולמה
 נקרא שמה כינרת, דמתיק פירא כקלא דכינרי. וזה
 אמרם כינור של מקדש, דהיינו המתיקות האמיתית של
 זה הקרוי מקדש, והיינו מתיקות השגה בפעולותיו
 יתברך המורים על גדולתו, דכל מיני מתיקות זולתה
 אינם מתיקות על דרך האמת רק מדומות כמ"ש לעיל,
 ואינם נחשבים למתיקות לאיש השלם המקדש עצמו עד
 שנעשה מעון ומקדש לשכינתו יתברך, ואינו מתענג רק
 במתיקות השגה שהיא מתיקות אמיתית, והיא של ז'
 נימין, דהיינו השגות הנמנאות דשן ביתו הכלול הכל
 צו' ז', שנאמר שובע שמחות אל תקרי שובע אלא שבע,
 ר"ל דאי אפשר למקרי שובע, אם לא דנקרי שבע דאז
 יתכן שובע(יב), והיינו אין מקרא יולא מידי פשוטו
 (שנת ס"ג), דהדרש יולא מעומק הפשוט.

ואבאר זה, דקשה אין אמר שובע שמחות, הלא לא
 יתכן בשום שמחה שציעה כמו שציארתמי

— דרש משה —

פעל אל. (יא) ז"ל הגמ': תני אהבה בריה דר' זירא כל אדם
 שאינו מנחש מכניסין אותו במחיצה שאפילו מלאכי השרת אינם
 יכולים להכנס לתוכה שנאמר כי לא נחש ביעקב ולא קסם
 בישראל. (יב) דשביעה שייך רק במתיקות השגה אמיתית הרמוז

(כט) כלומר שהדורש ה' ביכלתו לבקש ה' תמיד בלי הפסק, כי
 תשוקתו וכיסופו תתמיד. (ל) וז"ל: עוד עתיד להיות עת כעת
 הזאת אשר תגלה חזיתן לעין כל שהן יושבין לפניו ולומדים
 תורה מפיו ומחיצתן לפנים ממלאכי השרת והם ישאלו להם מה

לעייל, אלא שצטע, דהיינו שמתח השגה, דצוה יתכן שציעה כמו שביארתי לעיל, ואם כן שפיר קרינן שוצע, והדרש יוצא מעומק הפשוט ומוכרח מהפשוט. ועל דרך רמו הוא מפורש, דשצע הוא ממש אומיות שצע, אבל העיקר מוכרח מעומק הפשוט, וזו חכמה נפלאה צדרשת רז"ל, (וההלה לאל יתצרך אני דרכתי צדרך הזה צהרצה דרשות רז"ל, עצמו מספר, והוא נכון מאוד למצין). ושל ימות המשיח של שמונה נימין, דהיינו מדרגה למעלה מהנמצאים (יג), שנאמר למנחם על השמינית, כי אז יהיה הניצוח דידן נח כנ"ל, ושל עולם הבא מחיקות השגה מנחל עדניו (יד), והיינו של עשרה נימין כנ"ל.

והנה אם המושגים מכנה לנימין, השגות הנמשכות מהן יקרא צסם קול. והנה 'נפיש' צלשון הגמרא, כמו רצ צלשון הקודש. וידוע דיש רצ צכמות ורצ צאיכות, וזה אמרס ושל עולם הבא אידי דנפיש נימין דידיה, ר"ל צאיכות שהוא יקר מאד מאד תארי עצמותו יתצרך כולם לכה אחד אלוים ולא צרואים (יח), נפיש קליה דידיה כנבל, על דרך משל כנבל דנפיש קליה דידיה, ר"ל השגות הנמשכות נפישין גם צכמות עצמו מספר, לכך קרי ליה נב"ל (יז), דהיינו נו"ן שערי צינה, ול"צ נתיבות חכמה, שנאמר עלי עשור ועלי נבל, וכן צנבל עשור זמרו לו (תהלים ג. ט), כנ"ל צס"ד.

ועל פי זה סיוס החורה מקושר צהתחלתה, לעיני כל ישראל צראשית צרא, פירוש לעיני השכל מושג צראשית מה שצרא, דהיינו דשן ציתו (יז), ואחר כך חלקים תארי עצמותו, היינו נחל עדניו שמשקה צחסדו. והשם יוכני להיות מן הזוכים לחזות צנועס ד' לשמות מנחל עדניו חמן.

בראשית ברא וגו' - דקדקו המפרשים דהוה ליה למימר צראשונה, ועיין רש"י ז"ל (ד"ה צראשית) שאם צא להורות סדר הצריאה הוי ליה למימר צראשונה, ועיין רמב"ן. והנראה לי צוה, כי ראשון יאמר על דבר שהוא ראשון אף שאין להדבר ההוא התחלה כלל, כמו אני ראשון (ישעיה מה, ו), מה שאין כן ראשית יאמר על דבר שהיה לו התחלה, כמו צלי ראשית וצלי תכלית (פיט אדון עולם), שפירושו צלי התחלה

פי זה יתבאר המדרש הפונה קדם, דהנה צצער ודס אין מה להשיג צעצמותו הפרטי, כי כמוהו כאיש אחר ומה גצר צגוצרין, ודרך הדבור להקדים תמיד מה שאין צריך הודעה ואחר כך הידיעה מה צצריך להודיע. לכך מוזכר שמו דמורה על עצמותו

— דרש משה —

(יח) היינו באצילות ולא בבריאה. (יט) נב"ל נוטריקין נ' שערי בינה ל"ב נתיבות חכמה (מובא בקהלת יעקב - ערך נבל, וכן בחיד"א בניצוצי אורות זח"א נ"ג ע"א). (כ) דקאי על השגת הנמצאים

בד' נימין שהם ז' המדות. (כג) פי' למעלה מהמלאכים כמ"ש לעיל דהם רק ז' ושמונה בא לרמו על התעלות שיהיה בימות המשיח. (כד) והוא השגה כבר בעצמותו ב"ה באצילות כמבואר לעיל.

ציונים: (ד) ע' כיש"מ על ש"ם ערכין י"ג. ר"ה פירוש חרש וכו'.

וראו מי צרא חלה (ישעיה מ כו), הרי זה
 כמספרים צפה. כמו כן האנשים תלמידי חכמים
 ויראים הבאים אל הגדול מהם צעינים, והוא
 מתבושש על ידם ומקבל מוסר מזה, הרי הוא
 כאלו שופטים אותו צפה. חה שאמרו חכמים
 יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר
 רגליהם, היינו מה שהעריחו עלמם לעלות ולצא
 ברגליהם, והוי שותה בלמא את דבריהם מוסר
 הבא לך מהם ועל ידם, אם שאין אומר ודברים
 צפיהם, כבר אמרו (ברכות ו' ע"ג) מי שיש
 צו בלבו יראת שמים, דבריו נשמעים מאליהם
 אם שאין אומרים כלל, כידוע צוה פירוש הבינה
 לעיתים. כמו כן הכא התלמידי חכמים שיש בהם
 יראת שמים, דבריהם נשמעים אליך לקבל מהם
 מוסר ויראה ואהבה, בהרחותם יראה ואהבה
 אל ה' בכל לבבם ונפשם ומאודם לעלות ולראות
 ולבא למקום הועד צימו הרגל, ואם כן אשרי
 הדור שהם תלמידי חכמים ויראי ה' ששופטים
 את שופטיהם, היינו שמהם מקבל המורה דרך
 להם מוסר אל לבו. ח"ש (רות רבה פ"ה ע')
 יותר מה שהצטל הבית עושה עם העני המקבל,
 העני עושה עם צעל הבית המשפיע. וכל זה אם
 האיש שמתאספים אליו הוא יודע ומכיר ערכו
 ואומר שאינו כדאי לך, על זה נאמר (דברים
 לג כו) ומתחת זרועות עולם, ומשפיע להם כל
 עוז וצא שבע בעולם. אבל אם הוא אומר שהוא
 ראוי למלך ולהשתרר על הציבור הבאים בלל
 קורתו ואינו מקבל מהם, אז איננו משפיע וצא
 רעב לעולם. ח"ש ויהי צימו שפוע השופטים,
 שעד עתה שפטו השופטים את הדור, והדור
 שפטו אותם, כי היו נמוכי רוח ליקח מוסר
 מהמתאספים אליהם, חה מעלה ואשרי לדור.
 אבל עתה ויהי צימו לשון לער, מכה ויהי רעב
 בארץ, והעטם אמר ושם האיש אלימלך שהיה
 אומר אלי הצא מלוכה, ולא לקח מוסר מהם לכן
 היה מה שהיה, והבן הענין היטב:
 ← **דנא וידן** שם ישראל וגוי (שמות יט ב). ומשה
 עלה וגוי. בהקדם לפרש אהבת עולם

ס (רות רבה)
 ששפטו את
 הברה, ויהי
 לימלך, אמרו
 הצא מלוכה,
 תורת חסד
 יחשב מעלה,
 יום כי כתיב
 ועכשיו אמרו
 להקציל פני
 התוועד יחד
 גם, וכבר שנו
 ויהי ביתך
 עפר רגליהם
 להבין אם כן
 הם מחוועדין
 עלה ותושיה
 והוי מתאבק
 כי בהחסף
 יאים בשפלות
 יחם להעות
 גדול צעיניהם
 מר בלבו מה
 היום, ונעשה
 י ואחד מהם,
 ור הגון ולדיק
 הלכות ר"ה.
 ד מהם מדת
 ול כל העצר
 ד הבורא צ"ה
 ו השפל שאינו
 יחמיו וחסדיו
 כו בו, ונמלא
 ברים צפיהם,
 ים ז"ל לפרש
 זכלים יע צ,
 ז שמהם ניכר
 מררם עיניהם

בית ישראל עמך אהבת וכו'. ולכאורה היה לנו
 לומר בשכבנו ובקומינו נשיח בחקיק ובהם נהגה
 יומם ולילה ונשמח בדברי תלמוד תורתך כי
 הם חיינו וכו', ואנחנו אומרים ונשמח, אחר זה
 ובהם נהגה כי הם וכו'. והג"ל צוה על פי דברי
 העקרים מאמר ג' רל"ו, ומחל"ה בספר ישמח
 משה פרשת בראשית, דלא יתכן שמחה ושביעה
 בחטונגי עולם הזה, כי כל מה שיש לו מתאוה
 ליותר מזה, על דרך שאמרו (קה"ר פ"א י"ג) יש
 לו מנה מבקש מאתים, ואם כן אינו שומח בחלקו
 ואינו שובע. אבל במתיקות השגה בחורה ובגדולת
 הבורא צ"ה, יש צו שמחה ושביעה כי שם ושמה
 בחלקו מה שהשיג ושבע מזה, ואם שהוא כוסף
 ומתאוה להשיג יותר ויותר, הנה גם מזה יש לו
 שמחה ושביעה, שזכ מורה על שלימותו וחכמתו,
 שיועד שאין להשגת החורה וגדולת הבורא סוף
 וקץ, חה כל פרי העבודה שיכסוף ויתאוה להשיג
 ביתר שאת יותר עח, חה עלמנו הוא שמחה
 ושביעה. וצוה פירש (שיר הש"י ז ז) מה יפית
 ומה נעמת אהבה בחטונגים, עיין שם. וצוה ג"ל
 לפרש (תהלים עז יא) תודיענו אורח חיים שובע
 שמחות (שיבה שביעה ושמחה, זה רק) את פניך,
 (כי) נעימות צימיך נלח, הנעימות אין לו סוף.
 חה בקשתינו שבענו מעובך הוא החורה הנקרא
 עוב, ושמה נפשינו ציטועתך, כלומר ושמה אותנו
 על ידי שרצונינו להשיג יותר על ידי ישועתך,
 כי נפש לשון רצון עיין רש"י חולין (דף ק"ב
 ע"א). ח"ש אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת
 חורה ומלות וכו', על כן בשכבנו ובקומינו נשיח
 בחקיק, כי גם כן אנחנו אהבת עולם אהבנוך
 ונשמח בדברי תלמוד תורתך ובמנותיך לעולם
 ועד, ושמה תאמר איך יתכן שנשמח הלא נכספנו
 ליותר ויותר, ולזה אמר כי הם חיינו מה שבהם
 נהגה יומם ולילה להשיג יותר, זה עיקר חיינו
 ומזה עלמנו יש לנו שמחה:

והנה אמרו ח"ל (ברכות ס"ד ע"א) תלמידי
 חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה
 ולא בעולם הבא, שנאמר (תהלים פד ח) ילכו

ספר י"ט פניו

מין יקו ג' א' יהוה א' ט' א' ג' צ"ה

א' ג' צ"ה דק"ק ס' א' ט' א'

מחיל אל חיל. היינו שאין להם מנוחה צבחיית השגה, כי בכל עת הולכים ומשיגים יותר ויותר, מכלל דמי שעומד צבחיית השגה ואינו הולך וקורא נח"ש ויתן שם ישראל נגד הכר, שמלאו מנוח מכה השגתן בעומדם לפני הכר סיני, כמו שאמרו (הגדה של פסח) אלו קרבנו לפני הכר סיני וגוי, ולא עלו ממדריגה למדריגה יתירה, ומשה עלה אל האלקים צבחיית עלה אל האלקים צבחיית עליה בהשגה למעלה למעלה, ויקרא אליו וגוי' כה תאמר לבני ישראל אחס ראיתם וגוי' ואצוה אתכם אלי, ובכל זה לא תקנו מנוחה כי אם שמו"ע ששמו"ע וקולי, כפל להורות למה שאמרו (ברכות מ' ע"א) אם שמעת ציטן ששמו"ע צדשה, ר"ל בשמועה חדשה צבחיית השגה, אז ובייתם לי בגולה וגוי' L

גב ויבא משה וגוי' (שמות יט ז), ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה, ויאמר ה' אל משה הנה אנכי צא אליך בעצ בענין צעבור ישמע העם צדברי עמך וגם צד יאמינו לעולם ויגד משה את דברי העם אל ה'. פירש רש"י שמעתי מהם שאומרים שרואים לשמוע ממך. ולכאורה איך מרווח זה שדברו כך. ונראה שהכוונה שדברי העם היה אל ה', כלומר רלווינו אל ה' עצמו לראות מלכותו ולשמוע מפיו, אבל יש לדקדק תחילה אמר וישג, וכאן אמר ויגד.

ג"ל צוה על פי שפירשתי (צמדבר יט א) וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר זאת חקת התורה וגוי' דבר אל בני ישראל ויקחו אליך. וצמדברש (תנחומא חוקת סי' ח') לך אני מגלה טעמי פרה אבל לאחריים חקה. וקשה הרי תחילה אמר וידבר ה' אל משה ואל אהרן זאת חקת התורה, משמע שגם למשה הוא חקה, ואיך אחר זה אמר לך אני מגלה וכו'. אבל הענין אם שגילה למשה טעמי פרה, עם כל זה לא גילה כולו רק מקצתו, כדאשכחן (ר"ה כ"א ע"ב) וכן שער צינה נמסרו למשה חזן מאחד, ואי אפשר לשום נצרה להשיג רלווי ומחשבתו של אין סוף

צ"ה לגמרי. ולכן אמר וידבר ה' אל משה ויאמר זאת חקת התורה, אם שלך אני מגלה, עם זה גם למשה היה צבחיית חק, שידע שיש עמו טעם ועלם מה שלא השיגו. והנה טעם שאמר לך אני מגלה, וגם שאמר שכל הפרות צעלות ושלך קיימת. הענין מצוהר צספר ישמח משג למחלה"ה כי דבר הנעשה צלי השגת טעם וצלי כוונה, הוא כגוף צלא נשמה, על כן גילה למשה הטעם והוא עשה הפרה בעצמו ונימוקו וצכוונה נכונה, למען שהפרות שיעשו ישראל יתכוונו צ על דעת משה שידע הכוונה, אם כן מכה עלמה נחנו צו כח חיות למעשה הפרה שעשו. ח"ש כל הפרות צעלות כי היה צלא כוונה, רק שלך קיימת שנעשה צכוונה, וממילא מכה שלך כול קיימים שעושים על דעתך, עד כאן דבריו. עוד אקדים מה שכתב מחלה"ה צפרשת ואלא בעטם גדול המורה ועושה ממי שאינו מלוב ועושה (קידושין ל"א ע"א), כי בכל מצות יש כוונות ידיעות ליחידי בגולה, ויותר מזה אשר לא נודעו רק לרצי שמעון צן יוחאי וצדריו, ויותר מזה אשר לא נודעו רק למשה, ויותר מזה אשר עקצוהיטם עוד לא נודעו לשום נצרה, רק המורה יחצרך הוא יודע מקומה. והנה העושה מחמת שכן לוב הצורה, מתקן צשורשה גם מה שנעלם מכל נצרה, מה שאין כן אם אינו עושה רק מפי שכל, אינו יכול לתקן רק כפי שהשכל מגיע. וצבה"ה שם כתב שנחגלה לו שדוקא הכוונה לפי מה שזרה הצורה, גורם התיקון שנעשה כפי הרצון, מה שאין כן כשמכוין לעשות תיקונים כפי השגתו, אם כן לא נתקן רק כפי כוונתו, עד כאן דבריו. וצוה פירשתי צפרשת צא (שמות יב כא) ויקרא משה וגוי' משכו וגוי', ולקחתם אגודת אצו ועצלתם צדם וגוי', וראה את הדם על המשקוף ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לצא אל צחיתם לנגוף, ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולצניך עד עולם. ופירש הרמב"ן ושמרתם את הדבר הזה, הוא דבר הפסח עצמו שאמר למעלה ושחטו הפסח, ואם הוא רחוק לא מתן דמים

אמר לה, כי צפסח מצריב
ל' צויש להצין לפי זה ו
פסח לכאן. וגם מה זה שאם
פסח כאמור למטה ואמר
פסח על צחי בני ישראל
לא נאמר רק להצנים ו
ל' להשיג שיש סודות וטעו
פסח, אבל הגדולים יצו
ל' מצד הטעם הפשוט ו
ה' דרוין, כמו שפירש החן
אמר זאת חקת התורה, כ
ל' הכלל כולו ילא, שצכל
עלם וצריך לעשותו כאלו ו
מ' ששכלנו משיג לצד. ח"ש
וגוי' ופסח וגוי', עם כל זה
פסח מצות שחיעת הפסח ו
פסח לא צצביל טעם הפש
פי' אם כאלו הוא חק אלליב
אלים צניכס מה העבודה ו
צפק פסח הוא, כי להם צרי
פסח הגדולים צריכים לדע
פסח צבחיית חק, על כן ו
ל' לפי טעם זה המושג לי
פסח. המורה צ"ה למשה. ו
פסח [צכוונה] כאשר לוב
פסח, פירש רש"י שאף כ
שכח משולל הצנה. ולדרכי
משה ואהרן שידעו הכוונה,
צכוונה כאשר לוב ה', היינו
צ"ה, לא אחר ידי

ו"ש כאן ויאמרו כל אשר
רק מעשה צלא כוונה
העם וגוי', ויאמר ה' אל
אליך צעצ בענין, היינו צלצו
שמע העם, שמיעה לשון ו
צדברי עמך, צמה שאני מד
ואסודות שצכן, וגם צן צהשג

עַל־פְּנֵי נְשָׁרִים וְאָבָא אֲתָכֶם אֵלֵי; וְעַתָּה אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקִלִּי

יִתְכוּן לְפָנֶיךָ הַ יְיָ וְיָשֶׁן אִם קָבֵלָא תִקְבְּלוּן לְמִימְרֵי וְתִתְרוּן יְת קָמִי

לקט בהיר

רש"י

נס, אבל כאן שכחב אחריו ואביא אחכס אלי, די לו במה שפירש שנתקבצו למקום אחד כדי שאביא אחכס אלי (ג"א): יג) פי' כאילו כתוב בקרא ואסיע, שעל ויסע תרגם ונטל, ופירושו לפי תרגומו עשיתי אחכס שתסעו, אבל פי' תיבת ואשא שהגבהתי אחכס והיה לו לתרגם וארמיית יתכון, אלא שאין האונקלוס ז"ל מדקדק לתרגם המיביה כידוע, אלא הענין, ויותר נראה לו דרך כבוד שהקב"ה לזה ע"י משרתיו עושי רצונו שיסיעו אותם, מלומר שהוא בעלמו כניכול נשא אותם (במ"ח): יד) פי' ביטל כח וריקתם כאילו קבלם, ואע"ג שדציבור הקודם פירש דמיון הקב"ה לגשר לענין המהירות, ובמכילתא הם צ' לשונות, סבר רבינו שתנא בתרא להוסיף צא, כי באמת היו שם צ' הדברים, והגם שהיו צ"ו זמנים, שצמנרים היה המהירות ולא קבלת חלים ועל הים היה קבלת חלים ולא המהירות, אין קפידא, שגם הנשר לא נושא גזליו על כנפיו בכל עת רק בעת הנורך, גם אינו ממחר לעוף בכל זמן, ומלשון הכתוב נשמע צ' דברים, שאם רק קבלת חלים היה די לומר ואשא אחכס כנשרים, ואם רק המהירות היה די לומר ואשא אחכס על כנפים (ג"א): טו) וקריבית יתכון לפולחני, כי זה ענינו של תיבת "אלי", כי לא ישיגוהו משיגי הגוף, אלא מי שהוא עובד ה' במעשיו ובמדותיו בשכונת עבדיו ונדיקיו הרי הוא קרוב אליו ודבוק בו כניכול: טז) אין רצונו לומר שהכתוב מסורס הוא, ובמקום שאמר ועתה אם היל"ל אם ועתה, לא כן הוא, פשט הכתוב במקומו מונח, כמו שאר ועתה שבמקרא שפירושו אחר כל זה שראיתם חבתי אליכם כל מה שעשית לכם, מאלן ולהבא תלוי בכם אם תקבלו ותשמעו והייתם לי סגולה וכו', ומכלל הן אתה שומע לאו, אבל מאחר שמיותר הוא תיבת ועתה, וגם נראה בהשקפה ראשונה שרק עתה ריכזים לקיים התנאי, לזה דרשו בו חז"ל שאה"כ העיקר קיום התנאי שהיא באמת עבודה קשה עד אין לשער היא רק עתה בהתחלה, אבל אחר שטעם טעמו יטעום טעם ויכסוף אליה, וגם לפי דרוש זה נשאר תיבת "אם" כפשוטו אם שמוע תשמעו, ותיבת "אם" שאמר רש"י אינו לשון הכתוב אלא לשון עלמו הוא (וכוונתו לומר שכל היעודים הנאמרים סגולה ממלכת כהנים וכו' אינם אלא אם תקבלו עתה לפי שהתחלות קשות ולפוס נערא אגרא - ד"ד), ובמכילתא שם הוסיפו חז"ל לדרוש מכפל שמוע תשמעו שמע מצוה

לרעמסס (שס), ואונקלוס תרגם ואשא ואלעלית* יתכון, כמו ואסייע"י אחכס, תיקן את הדבור דרך כבוד למעלה: על בנפיי נשרים. כנשר הכושא גזליו על כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את צניהם צין רגליהם, לפי שמתייראין מעוף אחר שפורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם שמא ירוק בו חץ, לפי שאין עוף פורח על גביו, לכך נותנו על כנפיו לומר מוטב ויכנס החץ צי ולא צבני (שס), אף אינו עשיתי כן (י"ד כ) ויסע מלאך האלהים וגו' ויבא צין מחנה מלרים וגו', והיו מלרים זורקים חלים ואצני צליסערות והענין מקבלם"י: ואבא אתכם אלי. כתרגומו"י:

(ה) ועתה. אם עתה"י תקבלו עליכם, יערצו שנינו נוסחאות - ונטלית - ואסיע אתכם כמו ואטלית יתכון. * ד"א על כנפי.

אור החיים

צפסוק (במדבר כ"ג ד') ויקר אלהים אל בלעם וגו' משל למלך שבא אהבו לדבר עמו וכו' עד כאן, פירוש כי אתם הבאתי אחכס אלי מה שאין כן הם ששלחתי להם למקומם לשעיר ולפארן ואין זה אלא לדחותם לעתיד לבא ולחייבם צדין מה שאין כן אתם כי דעתו ורצונו לקרצכם אלי ואין לדמות מעשה ישראל למעשה אדום וישמעאל:

אור בהיר

ממנו. צב) רק עתה ולא מחר בתמי.

הרומנויות לוח ל קל, וכבר קדם לו המקדש את האז רשע שקידושו תשובה ובאמנעו

אם שמוע תשו שמוע תש

קבלת צ' תורות ואחת היא תו וספרים וגדרי ה כרמוז במלות (ד) אשר יגידו לך י שמשמיעם מהמ תורות העהידיכ לעהיד. ולדרך זו שמוע, כי להיות לזה סמך ועתה והשמעו לעהיד דרך אומרם ז"ל כשומע מפי הגז אומר לכם שתק שוב כאילו. אם י בזה יתיישב מאו צפסוק (י"ז) ויר הכר כגיגית ואנ לאו שם תהא י (לקמן כ"ד ז') כ מקום לכפייה חוזרים כשיראו כאן, ואין דברי

צג) לחומר, ולריכי בפירוש, והוא מלק ה והמידות בפירושינו נ בחוש שאין רצון חכמ מרדכי ואסתר בהלל אותו דבר עלמו אחר

וְשָׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה
מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ: וְאַתֶּם
תִּהְיוּ־לִי מִמְּלַכַת כְּתָנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ

ויהוון קדמי חביבין מכל עממיא
ארי די לי כל ארעא: ו ואתון
תהון קדמי מכלין כתנין ועם

רש"י

לכס* מכאן ואלך, שכל החללות קשות (סס):
ושמרתם את בריתי. שאכרות עמכם על שמירת
התורה^(י): סגלה. אולר חביב, כמו (קבלה ב' ח')
וסגולת מלכים כלי יקר ואצנים עובות שהמלכים
גומזים אותם, כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות,
ולא תאמרו אתם לצדכם שלי ואין לי אחרים עמכם,
ומה יש לי עוד שתהא הצחכם נכרת, כי לי כל
הארץ^(י) והם צעוני ולפני לכלוס (סס): (ו) ואתם
תהיו לי ממלכת כתנים. שרים, כמה דאח אמר
שנינו נוסחאות. עליכם.

לקב בחיר

אחת משמיעין לו מצות הרבה, ורש"י לא הביא דרוש זה, כי
לא בכל פעם נחית לדרוש הכפל, לפי שדרך הכתוב לדבר כן
(ג"א), והרא"ם ז"ל עירב ב' הדרשות ועשאן אחד, ואמר
שלפי דרוש רז"ל (לא לפי פשוטו) יהיה הכתוב מקורם
וכאלו אמר אם עתה בהחלה שמוע אז תשמעו להבא,
והש"ס בהעתיקו לשון הרא"ם הוסיף מן דיליה תיבת "כל",
ולפי"ז יהיה כל אם שבמקרא מורה על תנאי הזמן וכבר
העיר עליו מרן משינאווא ז"ע בספרו הק' דברי יחזקאל
דכונת הרא"ם היא דוקא על פסוק זה עיי"ש: (יז) פי' על
כל התורה בכלל, שזה משמעות המאמר כאן, וברית כזה או
זווי כזה לא היחה עד עתה, א"כ בהכרח לומר שאין פי' בריתי אשר יש לי אלא אשר עמיד להיות לי עמכם, והוא הברית
המוזכר בפ' משפטים שהיה בה' בקיון אחר אמרם נעשה ונשמע כתיב (כ"ד ח') הנה דם הברית וכו' (רא"ם): (יח) ר"ל
הגם שנחתי הע' אומות אחת ממשלת שרי מעלה, אל תאמרו שאינם שלי, ותיבת "כי" הוא נתינת טעם, שרק בשביל שלי כל
הארץ תהיו אתם סגולה, כי מי שאין לו אלא מרגליות אחת פשיטא שבחיב ונחמד אלנו, אבל סגולה לא נקרא אלא חפץ בין

אור החיים

תורתם היו מולכים בכל העולם ושואבים כל בחינות
הקדושות מכל מקום שהם, ובחמלעות החטא הם
כוחם ונריכין לרדת שמה לזכר העוב הכוא:
ו. ואתם תהיו לי וגו'. לריך לדעת למה הולרך
לומר ואתם כיון שעד עתה להם היה
מדבר. ואולי כי על משה ואהרן חוזרים הדברים,
ולחיות שעד עתה היה מדבר על כל ישראל ועשאם
סגולה אם כן יאמר משה כי אין הפרש עוד צינם
לצין ישראל, לזה אמר ואתם פירוש אתם ואחיק
תהיו לי ממלכת כהנים כנגד אהרן^(י), וגוי קדוש
כנגד משה ומשפחתו על דרך אומרו (במדבר ח'
י"ז) הקדשתי אתם וגו' את הלויים. או ירצה לומר
להם כי מעתה יהיו הם בבחינת פמליא של מעלה,
כי למעלה יש להאדון משרתיו ומשמשים לפניו
במרום ולהם יקרא כהנים גם יש לפניו לזכר רב

הנקרא קדוש דכתיב (דניאל ח') אחד קדוש, ואמר
ה' כי אתם יעשה ה' במקום כהנים וקדושים
העליונים, וכן היה שזוה לעשות לו בית לשכון
בתוכנו וזחר ממנו כהנים ולוה לנו (ויקרא י"א
מ"ד) והייתם קדושים, וכפי זה אומרו ואתם חוזר
הדבר לכללות ישראל, והולרך לומר תיבת ואתם^(י),
לכל יחצצו כי דבריו להם על העתיד לזכר צעלות
הנפש אחר הפרדה מהגוף ישיג הרוחניות מעלות
הסדורות אבל בחיים חיותו תרחיק הדעת השגה זו,
לזה אמר ואתם פירוש אתם צענמכם צעלי גויה
תשיגו מעלה זו. ומנינו שהלדיקים השיגו מעלה זו
שנקראים מלכים וקדושים כי בחמלעות התורה
תגדל ותעלה מעלת האדם עד אין קץ למעלה
מהמלאכים (סנהדרין ז"ג.), וזה לך האות כי ה'
זחר ליותר מעלה לקדושת מקום כבודו עם ישראל

אור בחיר

ויתקנו הנילוות הנקראים סגולה שינסם בכל העמים. וכעין זה נמצא ברש"י ציהה כ"ו: ד"ה לא יהיה. קרוי) אהין
ורשו. קרוי) הגם שעמהם מדבר עד עתה.

אלה הדברים אשר תדבר אל בני קריש אלן פתגמא די תמלל

יט יא

לקט בהיר

רש"י

התפלים: יט) הרי שגם שר נקרא כהן במקום שמוכן מעמנו ואין לטעות, ולאו דוקא מי שמוחד לעבודה, וכאן מוכן הוא שלא יהיה כל הממלכה כהנים: כ) הגם שלא היה נחשד משה רבע"ה להוסיף ולגרוע אפילו נקודה קטנה, ובשאר מקומות לא נלטווה על זה, עכ"ז מן הקמס אחר שאמר דברי הקצ"ה כזרתן אות באות הוסיף מן דיליה להצהיר ולפרש לבאר ולהרחיב בטעמים רמזים וסודות לשום לפניהם כשלמן ערוך, ועל זה נלטווה כאן, והטעם, ששיער החמים דעים שבדברים הללו יוכר אם מוכנים הם לקבל עליהם עול מלכות שמים, ואם יוסיף משה לפאר לרומם ולשבת, יכול האומר לומר שבדרי משה קיעו לחפז ולומר נעשה ונשמע, ואם יגרע למשל שיאמר להם שהגם שיתטאו אל יסליכס במהרה אלא יפנה לחשובתם וכדומה, הגם שימאלו קתס לקבל אין שום סימן רע (ג"א - אוד"ח), ובטעם זה אחי שפיר גס מה דרשינן לעיל בפסוק ג' כה תאמר שיהיה דוקא נלשון קודש שמהיכי מימי

אור החיים

הא למדת כי הם למעלה מהם כי מעלין בקודש וכו'. עוד ירמוז לפי מה שפירשתי בפסוק והייתם לי סגולה שירמוז לזיכורי ייחודות הקדושה אומרו ואחס וגו' להגדיל מעלת המצרר מהמתצרר כי המצרר יהיה ממלכת של כהנים ושל גוי קדוש"י) שהם צ' הדרגות הקדושה המתצברים כנזכר, וחלקם לצ' חלקים כי יש בנצברים הדרגות עליונים והדרגות קטנים כפי צחינת הקדושה, וכמונה צזה כי צחינת מלכות יש להם על המתצברים, ולא ולמד ממשה כי לנד שהוליא ישראל מנצרים קנה מלכות עליהם:

אלה הדברים וגו' (יט) כוונת הכתוב לפי מה שפירשנו בסמוך בפסוק ואחס תהיו לי (יט"א)

על ישראל ידוייק הכתוב על זה הדרך שלא תחשוב כי אמירתי ואחס תהיו לי וגו' חזרת עליכם משה ואחרן לא כן הוא אלא אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל כי המעלות להם הנה, ולפי מה שפירשתי שחזר על משה יכוין באומרו אלה הדברים וגו' שלא יוסיף עליהם. ואם תאמר פשיטא שלא יוסיף עליהם ואם יש לחושדו חס ושלוס למה לא נזהר לו בשאר המלות ששלחו עד עתה, אכן הכוונה היא שזכר לו שלא יפרש דברי ה' לישראל

אור בהיר

קרי"ט) פי' הנילוזים הק' המתצברים נקראים חלק מהם כהנים, וחלק מהם גוי קדוש, ובני ישראל המתצברים הם יהיו למלך על צ' צחי' הללו. קב) הלא כבר אמר כה תאמר וגו', ולמה כפל. קב"א) בדרך ה'. קב"ב) מה שאין כן בשאר דיבורים ומלות כל מה שיוסיף לפרש ולבאר מה טוב ומה נעים. קב"ג) פי' הקצ"ה היה משער שפחות מדברים אלו אין בהם כדי לדון נפשם אפילו כשהם טהורי לב, ולהפך יותר מדברים אלו יש בהם שיעור לדון נפשם אפילו כשאניס טהורי לב. קב"ד) ענין דיליה

עם בני ישראל: וקרא קסבי עמא ית קל פתגמא יי: ח ואתיבו בן ואמרו כל די

(ח) וישב משה במחרת שהוא בהשכמה עליה

חיבת התורה וש על כן אזה ה' לכל

ז. ויקרא לזק רבי

בהצוננות, כי יו בדבר שהוא חכל חצלים לארץ"י) את התורה, ונחו העם עד שקרא יחד שומעים דבר הזקנים, והועיל אלא הזקנים ול שלום יענו מהג הזקנים מוצטח ואחר ששיצו הז יהיה כי יקבו ידבר לבני משפח התחכמות משה עלמס מהחשד ו

ומדוה. קב"ה) העם, והוא לטובה ל ודרשו ז"ל (ע"ז ג') שידברו אליהם זקן חופה. קל"א) ויספר, ועוד וכי לר